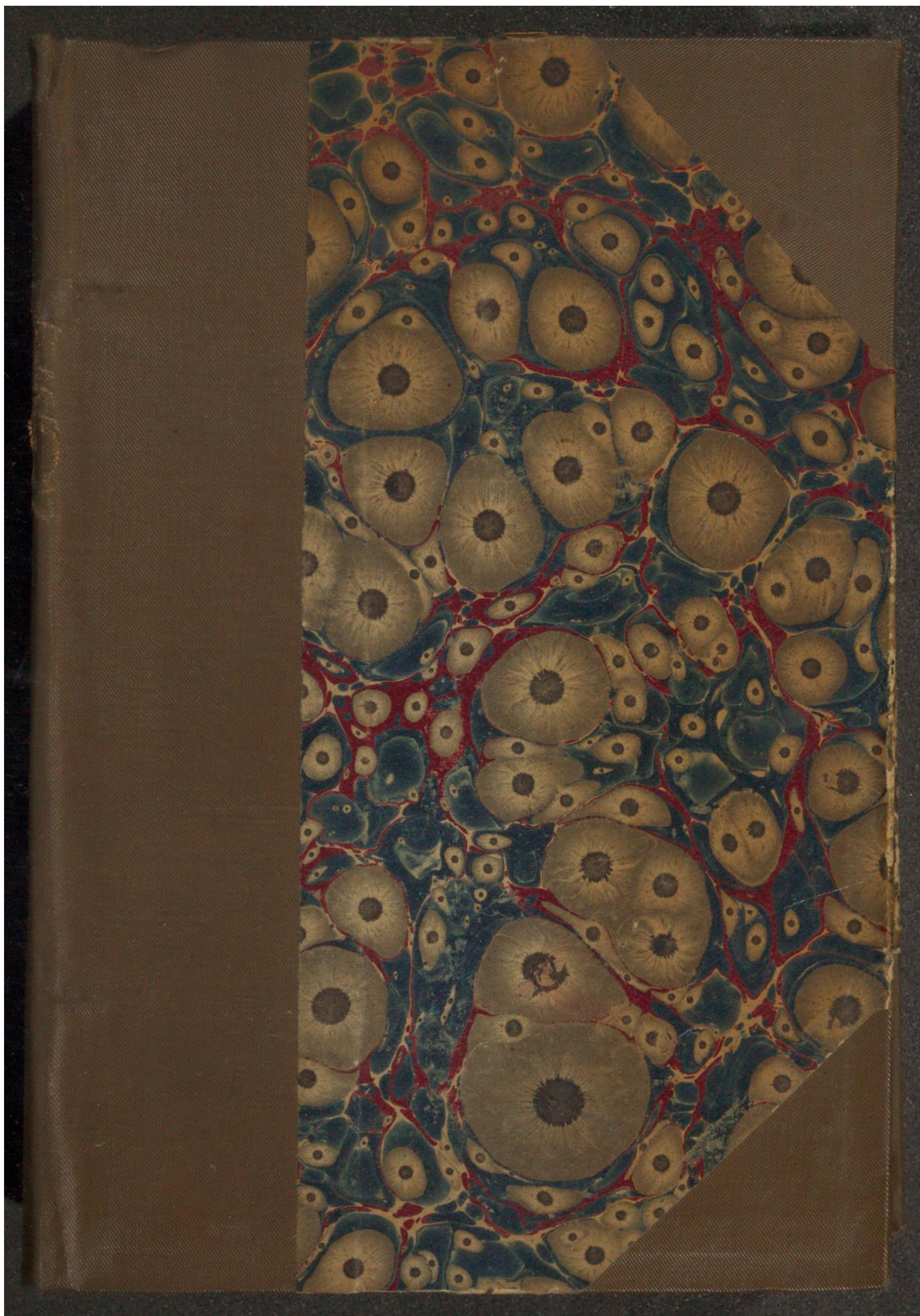
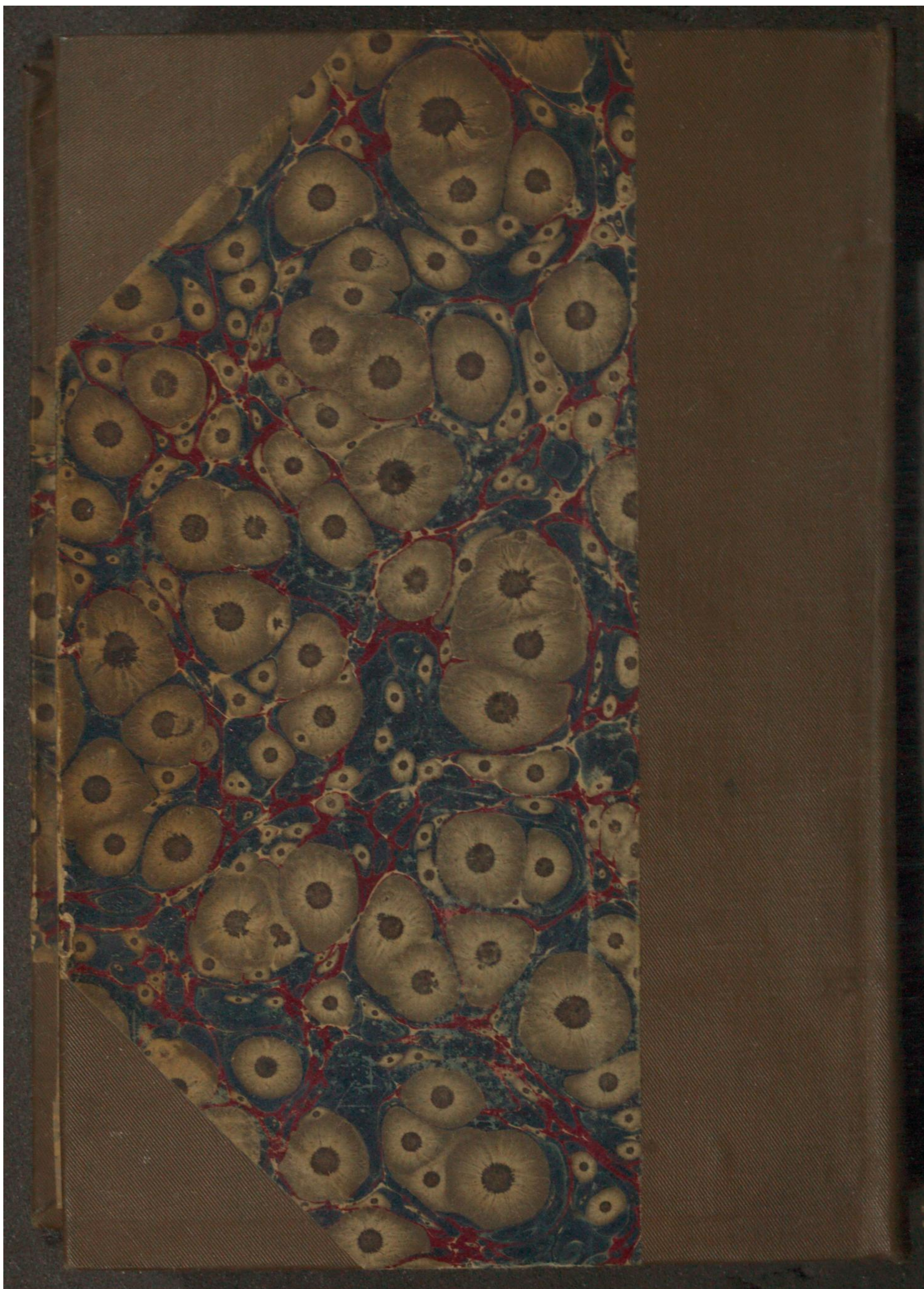
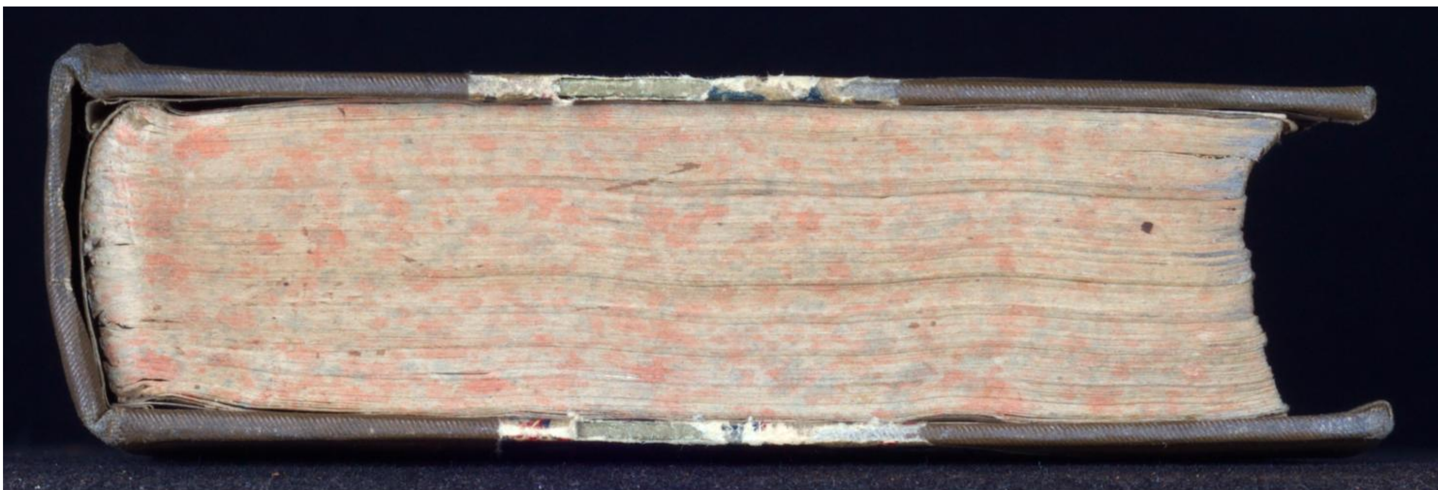
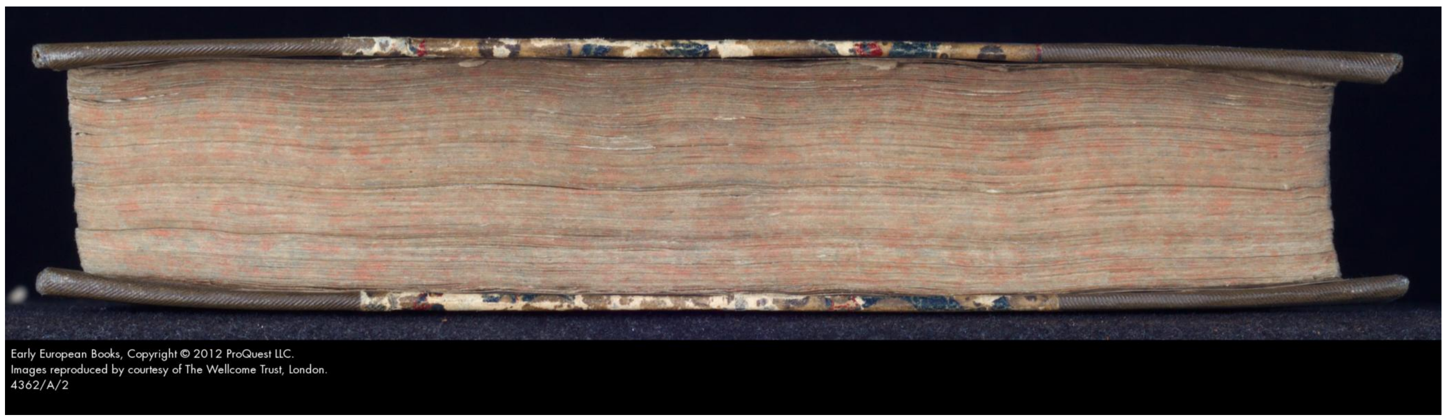

1566

ANT. MIZALDI MONLVCIANI METHODVS NOVA, ET RARA, COMPArandorum fructuum, olerum, radicum, vuarum, & aliorum quæ corpus blandè & absque noxa purgent.

NEMINEM *esse puto qui non liberè fateatur, circumspecti & prudentis Medici ingenium ac studiū eô maximè conuerti debere, vt purgantium medicamentorum, quæ vel sanis, vel ægris, præscribit, sapor, odor, &, quoad eius fieri potest, color, grati, plausibiles, ac blandi reddantur: vt oculi vtentium, absque vllo horrore, quod offertur aspiciant, nares sine despectu olfaciant, lingua, absque nausea, degustet: ac ventriculus, cum vniuerso corporis assensu, iucundè & perlibenter amplectatur. Res ea, ardua sanè, si vnquam in votis fuit, hoc maximè tempore esse debet. In quo non tam fastidientes sunt stomachi, quàm delicatula palata, ac morosi & intractabiles*

Quale debeat esse cordati Medici studium.

medicandi. Nam vel audito solius pharmaci, ceu carnificis cuiuspiam, nomine, nec dum viso, aut gustato eo, vsqueadeò fremunt, nauseant, commouentur, desudant, & expallescunt, vt nihil mors in illis cōmutatura videatur. Quod dum sollicitè animaduerterem, operæprecium me facturum putaui, si facilem & expeditam methodum quampiam proponerem, qua duce quiuis deinceps in suo hortulo, ne longiùs eundum sit, olera, radices, fructus, vuas, &, vt paucis dicam, solita alimenta, in pharmaca & medicamenta purgantia, salubriter ac iucundè poterit conuertere. Quæ non tam grata, quàm salutari impostura, beneficium nec præuisum, nec expectatum (saltem nescientibus) summum adferent. Nam siue manducabuntur, siue ex decocto, vel aliter, hauriētur, corpus adeò blandè, & absque vllo tædio, à superfluis & grauantibus excrementis vacuabunt, vt qui sumpsit, dicat, nihil sibi oblatum fuisse, nisi quod assuetum, familiare & quotidianū erat, applaudente visu, olfactu, gustatu, & vētriculi, corporísque vniuersi, assensu, vt diximus, & complexu sanè quàm grato. Constat tanti artificij lapsis hinc annorum duabus myriadibus, plus minùs, autores ac inuentores omnium primos, fuisse Pœnorum & Græcorum solertes Geopo-

Autoris scopus & institutū.

nicos ac medicos. A quibus, ceu per manus, tam nobile & ſalutare inuentum accepit, & diligenter excoluit M. Cato: Dioſcorides approbauit, Columella nō ignorauit, Plinius propoſuit, Ioannes Meſuæ intellexit, Palladius non omiſit, Arnaldus Villanouanus multùm locupletauit, & neotericorum medicorum, qui rerum experimenta profitētur, diligens obſeruatio apprimè confirmauit, ac mirandum in modum adauxit. Beati medici, inquit ſummus ille philoſophus & medicus à Villanoua, quibus Deus ſcientiam arcanorum naturæ impertiuit, & ſecretorum ſuorum conſcios fecit. Honora tales, ait, quoniam illos elegit Altiſsimus, & naturæ quaſi ſocios eſſe voluit. Sed, prò dolor, inquit, multi ſunt ad medicinam vocati, pauci verò electi. Verūenimuerò, in πολλεγομένοις verſatum ſatis. Supereſt, vt rem, quod dicunt, acu tangamus, & vnicuique facili methodo oſtendamus, quonam pacto deinceps in ſuo hortulo copiam ſalutarium ac ſuauiter purgantium medicamentorum, ſibi & amicis comparare facilè poterit. Sic itaque à verbis ad rem tranſeo.

Catalogus eorum qui de medicatione Hortenſiū ſcripſerūt.

Sententia verè aurea, ſed hodie parum animaduerſa.

De eligendis & apparandis medicis materiis, inſtituto idoneis. CAP. I.

OMNIVM *primùm, ſi fieri poteſt, ineunda eſt tibi amicitia fidi ac periti alicuius medi-*

ci: & eo præsente, apud quempiam Pharmacopolam vel herbarium, rerum medicarum diuitem, seligenda (si aliter non liceat) sequentium medicamentorum simplicium, purgando corpori accommodatorum, syluula: vt hortenses materias variè purgantes experiaris. Sed medicamenta ea, recentia, &, quoad eius fieri poterit, succosa, ac è multis selecta esse debent: non exsucta, marcida, cariosa, olida, vieta, & ob id viribus exhausta, scopóque tuo prorsus inutilia. Si talia comparari non poterunt, saltem his proxima eligentur, & vbi operandum erit expurgabuntur, eluentur, &, si opus erit, negligenter contundentur, ac die vno, vel horis aliquot, sicuti ostendemus, in aqua, vel alio idoneo liquore, macerabuntur: vt ad ingenium redeant, & collabentes vireis recolligant, ne frustretur opus, qua dicemus methodo, aggrediundum. Verumenimuerò, priùs quàm illi manũ admoueamus, iucundum erit ac sanè quàm vtile, nosse facultates medicamentorum, quibus hortenses materiæ tuæ imbui debẽt, vt hinc medicatæ ac medicamentosæ euadãt, pro tibi proposito scopo. Auspicabimur itaque catalogum à medicamentis, quibus M. Catonem, & ante illum Pœnorum, Græcorúmque geoponicos ac medicos ea in re vsos fuisse legimus. Hinc gradum facturi ad

Electio medicamentorũ huic instituto idoneorum.

recentiorum obseruationes, & eorum maximè quos arcanorũ naturæ locupletes esse nouimus. Veratrum seu Elleborus, præsertim niger, quo maximè vsi fuerunt prisci, vtramque bilem ac pituitam purgat. Colocynthis pituitam & bilem cum humore muccoso à neruis. Scammonea (succus scãmonij plantæ) bilem atram, necnon flauam, ex sanguine & partibus lõginquis, perinde atque planta ipsa. Tithymali omnes, quorum genus agnoscit Esula, pituitam, aquas & atram bilem. Cucumer agrestis, vel asininus, cuius succum Elaterium vocant, pituitam & muccos à neruosis partibus. Turbith, pituitam. Lathyris, aquas & pituitam: quomodo etiam Ricinus seu Palma Christi. Thymelæa, quæ Persis Mezereon dicitur, bilem, pituitã & aquas. Hæc à priscis inter arborum & vitium medicamentosas & purgantes materias, cõnumerata lego. Quæ, si quis obiiciat recenseri inter violenta pharmaca, & ob id parum tuta esse: huic responsum volumus, illorum vim ac furias frænari & alterari succis cõtrariarum qualitatum, quibuscũ miscentur, &, vt ita loquar, concorporantur, ac transsubstantiantur. Addo quòd illorum impetus frangitur, & si quæ insit virulentia, coërcetur via, modo, ac tempore transmutationis quam subeunt: vt causas alias

Catalog⁹ medicamẽtorum hortensiũ, cum facultatibus eorũdem.

Respõsio ad quædã obiecta.

omittam. Recentiores qui rerum ſecreta vigili ſtudio rimantur & perquirunt, de obſeruatione ſæpius repetita promittunt arbores, vites, radices & plantas, etiam medicamẽtoſas euadere à ſimplicibus pharmacis purgantibus, quæ hodie nobis in familiari ſunt vſu, & ſumma carent violẽtia. Cuiuſmodi ſunt Polypodium, Epithymus, Cartamus, Sena, Hermodactyli, Agaricus, Rhabarbarum, Tamar Indi, Myrobalani, & alia, vt paulò poſt dicemus. His poſitis fundamẽtis, ſtructuram medicationum aggredior, & ſic δενδριατείαν noſtram inſtituo.

Quomodo ſelectarũ arbuſcularum fructus ita medicamentoſi euadant, vt corpus clementer & abſque moleſtia purgare poſsint. CAP. II.

Quæ arbores eligẽdæ huic artificio.

C*VM volueris tibi comparare fructus purgante facultate, aut alia dote, vt ſcribemus, præditos, eliges de multis arbuſculam cuius tibi viſum fuerit generis, ſed ferentem fructus generoſos ac ſuaues, humilem & parum ſupra terram extãtem, iuuenem, quæ bimatum, aut trimatum non exceſſerit: in aëre libero & perflato educatam, læto ſolo natam, & ab hominum, pecorúmque iniuria prorſus excluſam. Hanc per veris initia, dũ omnis parturit arbos, vel paulò antè, vt feret anni tempeſtas & na-*

tura, nonnihil ſupra radicem, ima parte findes, ſed cortice clementer tractato, & nulla iniuria affecto. Deinde impactis fiſſuræ cuneolis oſſeis, vel ligneis, per longitudinem ad ſeſquipalmum, plus minùs, pro arboris corpore & modulo, illã aperies: ſtatímque quod adapertum erit, emedullabis, ſi medullam quidem habuerit caudex. Quòd ſi fiſſuram non poßit admittere, nonnihil vltra matricem, ex alto terebrabis, & apto inſtrumento, medullæ portiunculam, vel eius loco, matricis, aut cordis, vt vocant, quidpiam auferes, vel derades. Ioanni Meſuæ hîc ſatis eſt arborem locis duobus vel tribus, vnius palmæ interuallo, tenuiter perforari, abſque vlla medullæ ſpoliatione, vt mox dicemus. Quòd ſi nec terebrationem etiam ſuſtinere poßit, ineunda erit via alia, ſicuti poſtea docebimus. Vbi fiſſuram, aut foramen diligẽter expurgaueris, pharmaco ex ſuperioribus aliquo, iuxta ſcopũ tuum electo, nonnihil tuſo, &, ſi opus fuerit, macerato, vtrunque ita ineſcabis, farcies, ac ſaturabis, vt prouerbij memineris, Ne quid nimis. *Nam ibi quidquam nec preſſum, nec plus æquo addenſatum eſſe oportet, vt nutritioni arboris, & tranſpirationi ſuus detur locus, poßítque per medullarem ſyphunculum, aut matricis ductum, vis medicamenti vnâ cum alimento ſurſum li-*

Prim᾽ modus medicandarum arborum.

Hæc ſummè notanda, ceu vniuerſalia.

berè ferri, & formando, fouendóque fœtui sensim subministrari. Posteaquam id ritè peregeris, tum demum latera plagæ, & fissuræ, ablatis cuneis, ita committes, & vtrinque adduces, vt nihil interhiet, aut difflatum, vel rimulam admittat: circumposito etiamnum vulneribus Catoniano emplastro: quod argilla constat, vel creta, & arena cui bubulum fimum recens admistum sit, & ad lentorem vsque subactum. Sũt quibus abundè satis sit, cum Columella, paleato luto bene subacto, plagas obducere, & superiori parti vulneris, muscũ, cespitẽ, ceram, aut picem, tenero cortice vestitam apponere, ne pluuia illabatur, vel à frigoribus, pruinis, niuibus, grandine, aut aliter, arbuscula desuper offendatur. Postremò, omnia vimine, aut vinculo alio diligenter obstringũtur, ne diffluant, aut bestiarum occursu, dissiliant. Eadem planè seruabitur diligentia in muniendo & resarciendo foramine: nisi quòd ad eius ostiolum, paris magnitudinis & formæ teres lignum sic intrudetur, vt exactè foramen claudat & impleat. His ad vnguem & opportunè actis, arbuscula suæ relinquetur naturæ, vt fructus, fauente cœlo, probè coquat, & suo tempore decerpendos foueat. Quos experieris eadem facultate præditos, quâ intrusa medicamenta. Ex quo verè dici poterit, Patrem

Emplastra vulneratis arboribus idonea.

Pulchra Philosophia hortẽsis & rustica.

ſequitur ſua proles. *Ioannes Meſuæ Arabicæ medicinæ Doctor præſtantiß. docens quomodo fiant pruna quæ aluum ſubducãt, & corpus vacuent, ad hunc ſcribit modum. Trũcum arboris pruni, duobus locis, vel tribus, vnius palmæ interuallo, tenuiter perforant, immißóque ſcammonio lutant: pruna ob id purgantiora euadunt. Dantur ſucco, vel decocto, cum ſaccharo, ad vnciam vnam. quo loco malè ſcribi puto, librã vnam. Cæterùm, ſedulò proſpiciendum erit, ne ab erucis, aut aliis germinum prædonibus infeſtetur medicata arbuſcula. Quod rarum eſſe hactenus obſeruatum fuit, ob vim medicamentorum, quæ etiam in folia diffunditur. Vnde illa ad multa prodeſſe nouimus, raróque vidimus ita medicatarum arborum fœtus verminare.*

Obſeruanda & cauẽda in hac Dendriatria.

Modi alij medicandarũ arborum, vt fructus ferant qui corpus clementer purgent. CAP. III.

QVANDO *arbuſcula, quo diximus modo ſelecta, germinum lacteſcentes oculos aperire, & carbunculos, florum ſuorum rudimẽta, pandere ſatagit, ſtatim ac ſedulò, vitium more vndique eſt ablaqueanda, aut, ſi familiariùs & craßiùs me loqui iubes, diſcalceanda, vſque ad radicum fibras & venulas. Quæ vbi*

Secundus mod⁹ medicandar arborum.

apparebunt, & ritè expurgatæ erunt, illis sursum ac deorsum fasciculos, vel, vt medicè, imò verò Catonianè & rusticè loquar, manipulos aliquot, ex suprà memoratis pharmacis, iuxta præscriptam methodum apparatis, sternes, consepelies, & infodies, superaggesta terra, optimo fimo debitè temperata. Si siticulosa erit anni tempestas, matutinæ & vespertinæ rigationis imbre quandoque recreabitur arbuscula, & ita suæ naturæ in tempus, colligendis eius fructibus opportunum, relinquetur. Hæc prisca est medicandi formula.

Tertius mod⁹ medicandarũ arborum.

Qui subtiliore sunt Minerua, & rerum arcana penitiùs scrutãtur, hanc viam, fœlici successu, iniisse, mihi nuntiarunt. Sub finem Martij, insignem ramum quempiam radicis generosæ arboris medium secant: Et quâ truncum vel caudicem spectat, in vas terreum humidis rebus, iisque medicamẽtosis & purgantibus, plenum, ita inserunt, & hinc inde lutant ac obstruunt, vt nihil effluere posit. Tum demum regesta terra, cœlo & aëri arborem in sequentem annum committunt: quo reuoluto, opus, si quidem necesse erit, iterant. Non dißimili artificio, quo Architectos, & solertes aliquot lignarios artifices, vti nouimus: dum sibi arbores comparare satagunt, quorum ligna variè fi-

gurata & picturata conspiciantur. Si quis loco medicamentorum, vel medicamẽtosarum plantarum, odores, vel odoratas aquas, aut quid aliud in vas consepeliendum immiserit, non solùm fructus arboris illius, sed folia & cortices, idipsum miraculo quodã præ se ferre obseruabit.

Pulchra & notanda.

Rei huius fidem de experientia constãter nobis faciebat, anno superiore 1563. amicus noster Petrus Bellonius, paulò antè quàm impius ensis scelerati cuiusdam grassatoris, sub vesperã, non procul à suburbiis Lutetianis, illum nobis sustulisset: dum Regios hortos, quibus erat præfectus, ex mandato Reginæ matris, inuisere satagit.

Petri Bellonij cædes deploranda.

Rem eandem paulò faciliùs assequeris, si antequam saliuet medicanda arbuscula, circũfossis eius radicibus, sed nullo ictu iniurioso offensis, aquã macerationis & infusionis electorum scopo tuo pharmacorum vel plãtarum purgantium, velut ex vbere sensim instillaueris, et dies aliquot idipsum opportunè repetiueris, vel saltem vna quaque hebdomade solicitaueris, donec defloruerit, & fœtus sui plenum rudimentum tibi exhibuerit. Si Aquilo spirabit, & gelu regnabit, defendes quod dicunt, à frigore myrtos: Quod fiet iniectis ad radices arbusculæ tuæ paleis multis fimo pingui superonustis: sed ita, ne fimum arborem propiùs contingat, & putrente

Quartus mod⁹ medicandarũ arborum.

ſuo calore illam funditus perdat. Id laboris & periculi euades, ſi frigoribus exactis, rem totam aggrediaris. Vbi retorrida erit æſtas, ſub crepuſculum vtrunque, ſimili potione, ſed paulò dilutiore, arbuſculam ſubinde refocillabis. Modus hic eſt admodum expeditus, & paratu facilis. Nam cuiuis promptum eſt, plantas, vt vocant, laxatiuas, vbique inuenire, & ex catalogo primi capitis, pro arbitrio ſeligere, ac nõnihil contuſas, diem vnũ aqua multa macerare, & tum demum illa, quo dictum eſt modo, vti. Hanc viam omnium præſtãtiſsimam eſſe ſcribit Arnaldus à Villanoua, in operibus medicandarum arborum, plantarum ac vitium, vt proprio dicemus loco. Nam malitia rerum valde alteratur per receſſum facultatis earum in aliam ſubſtantiam. Ex quo, inquit, ſine vlla noxa & periculo facilis ſequi ſolet purgatio ex illis.

Via medicandi præſtãtiſsima.

Quintus mod⁹ medicandarũ arborum.

Si quis arbuſculas huic negotio accommodas non habebit in ſuo horto, fundo, vel prædio, arbore quantumuis magna, ad hunc modum vti poterit. Eligat ex ea ramum quempiam generoſum & bellè educatum, quem Gallica terebra, aut aliter, ad medullam, vel matricem vſque, & nonnihil vltra, perforet, facto ſatis amplo foramine, pro rami modulo. Deinde foramen illud medicamentis, vt dictum eſt, infer-

ciat, obturet, vestiat, liget, ac ita naturæ regendum permittat, donec maturos reddiderit fructus, & summè medicamentosos, reliquis ex ea arbore nihil tale agnoscentibus. Modus hic tam est certus ac probatus, vt viderim quandoque pomiferam arborem, à perito artifice colono, quem vno aut altero colloquio institueram, ita medicatam & comparatam, vt quatuor ramis ex eodem trunco natis, poma diuersarum qualitatum & medicinarum proferret, ac aliis quatuor diuersorum saporum & odorum. Quod nec insitione factum erat, nec alio adulterandi artificio, quàm eo quod hîc describimus. Erat & id summè in ea arbore admirandum, quòd neque folia, neque fructus ramorum ita medicatorum ab erucis aliquo modo infestabantur, aliis eiusdem vndique populatis & erosis. Venio ad reliquos Dendriatriæ nostræ modos, vt ex pluribus habeas, vnde seligas.

Artificiũ valde pulchrum.

Sunt qui medicandas arbusculas opportuno tempore transplantent, sed ita, vt scrobi illis factæ & destinatæ, selectas herbas medicamentosas, stercoris loco, larga manu priùs substernãt, & radicibus defossæ circumponant, ac demum adobruant, remisto pingui lætamine terræ. Si feruida sequatur æstas, & insolens grassetur vredo, qualis per κυνοκάυματα sæuire solet,

Sextus modus medicandarum arborum.

aqua macerationis plantarum ſubſtratis ſimilium, arbuſculam idoneis horis reficiunt.

Modi adhuc alij, admodum faciles, expediti, & probati. CAP. IIII.

QVIDAM *ex Dioſcoridis conſilio, in vino Phthorio, plantas multas, quibus ineſt purgandi facultas, ad imum truncum medicandæ arbuſculæ diſſeminant, vel vndecunque implantant, & adeò profundè illarum radices infodiunt, vt radicibus arbuſculæ, ſi fieri poteſt, adhæreant. Quæ ne reſiccentur, aut tabeſcant, crebra rigatione hinc inde occurrunt, ſatagúntque vt plantarum facultates purgatrices, ea perfuſione, quaſi vehiculo, alimentis arbuſculæ radicatim permiſceantur, & ſurſum, vi arboris attractrice & vegetatrice, ad fructuum formationem & alimoniam, ſenſim attollãtur. Sed ita ſunt coaptandæ & diſponendæ huiuſcemodi plantæ, vt arboris truncum amplectantur & coronent. Nam ex illarum* ἀποῤῥοίᾳ *& effluuio, aliquid in amplexatam, inſenſibili tranſpiratione, abibit, & conformabitur. Quòd ſanè abſurdum eſſe non debet: cùm videamus arboreos fructus pleroſque, certarum plantarum ſapores ac odores præ ſe ferre, quas vel ſubſtratas habẽt, vel haud ita procul diſsitas. Sic quædam mala, braſsicam olent, quòd illã vicinam*

Septimus mod⁹ medicandarũ arborum.

Pulchra & notatu digna.

videant, eiúsque diurna & nocturna defluuia exhauriant, ac modo imperceptibili, duce aëre, imbibant. Sic præterea, vina quædam plus aliis diuretica esse experimur: licet in eodem tractu & fundo omnia nata & educata sciamus. Quod vicinis & sociis herbis ac radicibus, quibus facultas inest ciendi vrinas, ascribendum duco.

Non defuerunt qui fissuras, aut terebrationes medicādæ arbusculæ, iuxta primam methodum artificiosè factas, compositis medicamentis purgantibus oppleuerint, & reliqua præscripto ordine perfecerint. Quod quàm fœliciter, nōdum ex illis audire licuit.

Octauus modus medicandarū arborum.

Noui quosdam qui ramum ex selecta arbore ita raptum & vulsum vt aliquid de ea secum auferret, ac generosis fructibus scateret, figulino vase, aut ligneo cado, stercorata terra saturo, altißimè infodiebant, & plantulas purgantes hinc inde comites illi dabant, æstúque vigente, aqua macerationis plantarum similium, diluculo, & vespere, larga manu irrigabant. Id tandiu, positis interuallis, repetentes, donec fructus adultos, & ad vnguem maturos iudicarent. Modum hunc verißimū esse, mihi certam fecit fidem, experimentis variis confirmatam, vt dicebat quidā ex eorum monachorum ordine quos Celestinos vocant. Nec aliis plantis

Nonus modus medicandarū arborum.

se vsum asserebat, quàm iis quæ in publicis cœnobÿ hortis occurrebant: nimirùm Lathyride, Ricino, Tithymalis, Viola martia, malua, & similibus. Quarũ auspiciis, quo dictũ est modo, cerasia, pruna & persica præcocia, sibi cõparauit, quæ clementer & absque tædio, aluum subducebant, ad tres, quatuor, quinque, plures vel pauciores deiectiones, pro assumptorum quantitate & numero. Addebat se hinc magnã gratiam & fauorem iniisse apud multos præpotẽtes ac diuites, quos participes fecerat fructuũ suorum medicamentosorum. Quod hîc scriptum volui & adnotatum.

Decimus modus medicandarũ arborum.

Postremum erit, quod vna & altera obseruatione mihi hactenus fœliciter, & ex animi sententia successisse deprehendi. Sunt quædam præcocia & fugacia pomorum genera, quæ figlinis, aut ligneis vasis capacibus, aluntur, crescunt, fouentur & maturescunt: dum poma dico, fructus eos cum Grammaticis intelligo, qui molli pelle vel tunica teguntur. Vbi illorum parentes arbusculas defloruisse, & fœtum adhuc informem, sua forma velle informare obseruo, tunc liquoribus ex maceratione simplicium medicamentorum purgantium & scopo meo idoneorum, expressis, nascentes, & adhuc lactescentes arbuscularum partus, velut ex vbere,

blando

blando instillatu & irrigatu foueo, ídque, electis horis & tēporibus, dies aliquot facere perseuero, paucis contentus fructibus & arbusculis: sed iis generosis tamen, & ob id generosè ac solicitè educatis. Si retorrida & sicca inualescit tempestas, vt hinc sitire videantur, simili liquore, opportunis horis etiam refocillo, & si ob rapidum æstū siticulosa fuerit terra, ad inebriationem vsque fundo & propino. Hæc de medicandis arboribus & fructibus ad aluum subducendam, satis sint. Nunc demum nobis explicandæ veniunt aliarū medicationum formulæ, sanè quàm iucundæ & vtiles.

Arborum medicationes aliæ, ad particulares effectus, pulchræ & animaduersione dignæ. CAP. V.

Si ab arboribus tui horti, alia exigis medicata auxilia, quàm præcedētia (quæ aluo duntaxat lubricandæ fuerunt accommodata, & talibus humoribus vacuandis destinata, quales medicamenta ipsa mouere apta sunt) potes, pro cōcepto scopo, quidquid visum fuerit, arboribus tuis, iuxta præscriptos modos, committere, & quodammodo implantare: vt si fructus habere voles contra pestem ac venena auxiliares, loco purgantium medicamentorum, commodè ac salubriter vsurpare poteris, theriacem optimam,

Fructus contra pestē & venena.

C

vel mithridatium, aut radices alexipharmacas, & alia pesti ac venenis aduersantia (de quibus multa in nostris contra pestem Secretis) iisque arbusculas tuas, qua dictum est methodo, imbuere, ac saturare. Si fructus ὑπνωτικοὺς καὶ ὑπνοφόρους, hoc est, somnum conciliantes habere satagis, plantas, radices, semina soporifera, & alia, arbusculis tuis, non dissimili accommodabis modo. Quæ qualia sint, tacere malo, quàm publicare. Alia, penè innumera, ex hisce progymnasmatis & præludiis nostris, facilè excogitare ac inuenire poterit Lector ingeniosus, & solers colonus. Nam intelligenti, vt loquuntur, pauca sufficiunt.

Fructus somniferi.

Fructibus arborum, odores & sapores quosuis, necnon etiam colores, posse comparari. CAP. VI.

QVAE *hactenus de medicamentis arborum tradidimus, eadem etiam ad odores, sapores, colores, & alia quamplurima, methodo simili, arboribus earúmque fructibus cõparanda & variè concilianda, transferri aptaríque possunt, applicatione rerum idonearum pro voto & arbitrio tuo selectarum, ad id quod quæris & optas. Hinc scilicet, absque vllo insitionis artificio, comparantur fructus, etiam per summam maturitatem acerbi, alij acidi, nonnulli*

Fructus diuersorum saporum.

austeri: quidam dulces, melliti, saccharati: plerique moschati, cinnamati, aut alterius saporis, vel odoris, tam grati, quàm ingrati: &, vt paucis dicam, quales perito artifici formare visum fuerit. Quod verissimum esse, non tam de auditu, quàm ex gustu & odoratu, non semel obseruaui. Imò verò (quod fidem superare multis videbitur) mora lutea, pyra rubra, ac mala cærulea, tā intus, quàm in cute, & ex sua quæque arbore pendentia, non sine admiratione, aliquando conspeximus, contrectauimus, aperuimus, & gustauimus, sed nulla saporis gratia, quæ coloribus illis adulterata fuerat, & hinc tota in pabulum oculorū migrauerat. Miretur hoc qui nescit, nec intelligit multa in vasto mūdi huius theatro, miraculi loco esse, quæ ingeniosa hominum diligentia, artificioso medicamentorū adulterio, & solerti insitione, comite vbique industria & labore, in lucem protulit. Vnde rectè admodum scripsisse mihi videtur poëta, Hortensis Philosophia.

» *Ipsa nouas arteis, varia experientia rerum,*
» *Et labor ostendit miseris, vsúsque magister.*

Causa cùm plerosque lateat, illis tantùm miraculi & stuporis ingerit, vt præter naturam talia fieri credant. Res ea, cùm in his quæ hactenus docuimus, & deinceps ostensuri sumus, tū maximè in variis arborum insitionibus locum ha-

Mira artificiorũ ingenia.

bet. Quarum ope & ingenioso artificio, medicamentorúmque & colorum mangonio solerti, fieri plerũque videmus, vt vna arbor prodigioso spectaculo, diuersi generis, varij gustus, insueti odoris, necnon coloris & facultatis, poma, nuces, vuas, flores, & alia ab vno eodémque trunco emergentia, proferat. Quod exẽplis duobus, penè prodigiosis, demonstrare ac illustrare pergam, licet id extra institutum esse videatur.

Arbores duæ summè admirabiles & prodigiosæ. CAP. VII.

INCOMPARABILIS ille rerum naturæ interpres Plinius, de insigni quadã arbore, hũc in modum scribit. Vidimus insitam arborem iuxta Tiburtes Tullias, omni genere pomorũ onustam: alio ramo nucibus, alio baccis, aliunde vite, ficis, pyris, punicis, malorúmq; generibus: sed huic breuis vita fuit. Hactenus ille. Multo mihi prodigiosior videtur arbor ea, quam Ioannes Baptista Porta, Neapolitanus, describit in Opusculo suæ Magiæ naturalis. Vnam, inquit, nouimus arborem, delitias horti nuncupatam, craßitudinis & proceritatis non ingratæ. Hæc trifurcata erat, & in vno ramo vuas duas vinaceis vacuas, discolores & medicatas gerebat: quarum altera soporem, altera alui deiectionem moliebatur. Secundus ramus persicum

Pliniana arbor admirabilis.

Arbor prodigiosa & inaudita.

proferebat, ex persico & nucipersico, interuallis pluribus, æquè distinctum, & absque vllo osse. Quòd si cui inerat, nucleum dulcem vti amygdala dabat: & nunc hominum, nunc animalium faciem mentiebatur, diuersáque lineamenta demonstrabat. Tertius, cerasia exossa, acida ac dulcia emittebat: adhæc mala aurea. Cortex floribus, rosisque consitus erat. Porrò fructus ipsi debitam magnitudinem superabant, ac aliis dulciores & odoratiores erant. Verno tempore efflorescebat arbor, & vltra legitimum tempus suos fœtus educabat: nam diu in arbore morabātur, & continuæ fœcūditatis orbem toto anno ministrabant. Per quosdam enim gradus poma sibi succedebant, & fœtura interpolabatur. Brachia ponderibus inclinata procumbebant. Denique sic cœlum & solum arbori fauebāt, vt pulchriorem in tota vita non conspexerim. Hactenus ille: ex quo tam raræ arboris historiam huc proferre voluimus, vt intelligeres,

Arbor verè aurea, si talis vspiā reperiatur.

" Quantùm ars ipsa valet, quantúmque industria pollet,
" Et quantùm insitio fœcundos adiuuat hortos:
" Necnon ingenium medicandi hortensia solers.
" Queis fauet impatiens otij labor, optimus artis
" Cuiuscunque dator.

Sed dimissa insitione, de qua nuper Opusculum

Arborum insitio &

medicatio multa possunt.

edidimus, institutum repeto, & ex diuerticulo in viam redeo: à qua, occasione data, ideo nonnihil deflectere voluimus, vt ostenderemus artem medicandarum arborum cum insitione copulatam, planè admiranda moliri, si in peritum & industrium cadant artificem.

De collectione, repositione, custodia & vsu fructuũ medicamentosorũ: & aliis in hac arte obseruãdis. CAP. VIII.

Admonitio valde notanda.

ANTE *quàm propositam narratiunculã aggrediar, admonebo artis huius studiosos, quòd medicationes hactenus præscriptæ, minorem materiam, rigationem & sedulitatem exigent in arbusculis fructum paruulum ac molliculum ferentibus, quàm iis quæ illum maiusculum ac duriusculum producunt. Primi generis sunt, cerasus, morus, prunus, persica, antepersica, præcocia, olea, & vitis. Secundi, malus, pyrus, cotonea, amygdalus, iuglans & similes arbores: quarum, vti etiam superiorum, fructus non exactè suas vires medicamentosas exerent, ante maturitatem. Per quam die sereno, circa nouilunium, alto Sole, blãda manu, absque vlla iniuria, læsione & vitio, decerpentur, ac loco idoneo, vt in nostris hortorum Secretis docuimus, in vsum accuratè reponentur. Si custodiæ non erit locus, vel, quòd anni tempestas austra-*

Tẽpus ac modꝰ collectionis & repositionis fructuum.

lis & pluuiosa, illam negauerit, adeò vt hinc à labe & corruptione periclitari videantur: vel quòd per imbres & nebulas collecti fuerint, & ob id excrementitio humore, putredinum parente, abundauerint, sublata omni mora, calente clibano (si per Solem minùs licet) aut craticulis adfocum suspensis, integri, si parui & tenelli erunt: vel bipartitò, aut quadripartitò diuisi, & ab interaneis repurgati, necnon depellati, si magni & duriusculi aderunt, paulatim resiccabuntur, ac blandè torrebuntur. His ita comparatis, illico mũdis vasculis, vel calathis, papyro internè vestitis, reponentur, & accuratè seruabuntur. Si recepto more condire voles, præclarè ac salubriter ages. Vsus omnium erit, vel ex propria cuiusque carne & pulpa, vel ex eiusdẽ iusculo & decocto, sicuti de prunis fieri solet per Ichthyophagiam, & esuriales ferias. Tempus vtendi esto matutinum, vel paulò ante pastum, & nonnunquam sub somnum. Quantitas limitabitur pro cuiusque corporis modulo, ætate, sexu, temperamento, mouendi facilitate, vel difficultate, & medicamentorum, quibus imbuti erunt fructus, natura forti, cita, aut debili. In quam rem, & superiora omnia, tibi prudenter & opportunè consulẽdi erũt docti atque cordati medici. Quod vt facias, te etiam atque etiam

Quomodo siccari debeant.

Vsus, tẽp⁹, & quantitas.

Pulchra & valde notanda.

amicè moneo, & valde cohortor. Penè omittebam quòd fructuum medicatorum tam ossa, quàm semina, diligenter colligi debent, ac diligentiùs custodiri, ob vim medicamentosam quæ summa illis inest, non dicam aduersus lumbricos & interanea ventris animalia, liberandásque obstructiones, sed & alia quamplurima, quæ hîc reticere malo, quàm paucis explicare. Habent de multis id solenne, quòd si implantentur, aut serantur, quæ hinc emergent arbores, medicamentosum nescio quid præ se ferent. Quæ res in surculis aut ramulis, ex simili arbore detractis, & alibi inserendis, vel pangendis, locum vix habet: nec etiam in medicata arbuscula, si trāsplantetur ac transferatur. Nam materni lactis & soli genitalis negata facultate, sublatóque nutricis assueto vbere, succos oblita priores, meritò à proprio temperamento, eóque medicato, in aliud degenerat. Quare si voles vt ad ingenium redeat, & vires medicamentosas, penè exhaustas, resumat, medicatâ alimoniâ, quibus dictum est modis, refocillāda, ac instauranda tibi erit. Nec id solùm in transplantatis & translatis locum habet, sed etiam in iis quæ nec cœlū nec solum mutant. Vnde par erit quotannis, aut saltem quoque biennio, recens medicamentum, siue simplex, siue compositum, aut

Præcepta pro transplantatione.

Dignum animaduersione.

antidotum, vel quiduis aliud, denuò illi accommodare. Quemadmodum ex Græcis Florentini Georgicis, transcripsit Neopolitanus Palladius, & plerique illo antiquiores.

Quomodo fructus tam æstiui, quàm autumnales, iam decerpti & domi asseruati, medicamentosi euadant, ac purgantes. CAP. IX.

HIC *nequaquam silentio dissimulabo, quod à multis summè desideratũ, & cupidè expetitum scio. Quid illud? inquies. Quomodo citò, facilè, & quouis tempore, quilibet repositos fructus, siue verni fuerint illi, siue æstiui, seu autumnales, ita poßit componere, vt clementer & absque nausea illi aluum moueant, ac subducant, corpúsque à superfluis excrementis liberè ac blandè vacuent. Si patientem aurem mihi præbueris, paucis docebo. Omnium primùm à fido quopiam Pharmacopola, tibi comparabis purgantia aliquot medicamenta simplicia, ex eorum classe quæ violèta non sunt. Qualia sunt Rhabarbarũ, agaricus, sena, polypodium, epithymus, semen cartami, myrobalani, thamar Indi, & similia. Vbi vnum, aut duo ex his, scopo tuo idoneis, probè selegeris, ex medici consilio legitimas ac sanas portiunculas, negligenter, si opus erit, fractas & cõtusas, horis aliquot, cum*

Res multis multorum votis expetita.

Quomodo resiccati fructus medicamentosi fiant.

Primus modus.

tantillo cinnamomi & seminũ anisi, infundes ac macerabis, in sero lactis, oxymelite, ptissana, vino, aqua, aut blando quopiam liquore. Deinde quidquid id erit, percolabis, clementer exprimes, & calidis cineribus, apto vasculo, superpones: ibique horis aliquot insuccabis, vt loquitur Columella, & infundes, cõpũcta locis multis pruna, persica, pyra, ficus, cotonea, vel cerasia: ex his quæ tibi ad manum erunt, nihil refert, modò Solem passa fuerint, vel clibano, vt diximus, resiccata, aut aliter asseruata. Vbi liquore illo medicato, & iusculo, affatim imbuta erunt, & pro rugosis obesula apparebunt, valdéque turgebunt, tum demũ medicamẽtosa habebis alimẽta, quæ absque vlla molestia, corpus, soluta aluo, blandè repurgabunt. Rem eandem fœliciter etiam experieris in vuis, quas Damascenas nuncupant: magno ventriculi ac hepatis commodo, sed detractis priùs, & ex illorũ pulpa seclusis vinaceis. Si insuauem quẽpiam gustum, vt amarorem, acerbitatem, vel quid simile, præ se tulerint medicata isthæc alimenta, saccharo optimo, aut puluere glycyrrhizæ, vel cinnamomi, facilè tegi, ac dißimulari poterit: adhæc aniso cõdito, vel coriandro præparato, aut huiuscemodi artificio quopiam aromatico & dulci, pro cuiusque gustu ac palato. Quidpiam

Correctio praui gustus & saporis.

igitur ex iis prægustabitur, aut commanducabitur, vel sumpto medicamentoso cibo, statim assumetur, vt contraria contrariis emendẽtur.

Secundus modus.

Est modus quidam expeditus & salutaris, ita coquẽdorum in foculo cydoniorum, & aliorum quorumcunque fructuum maiorum, vt corpus à grauantibus excrementis absque vllo tædio, torminibus ac fastidio clementer purgẽt: imò verò purgando, viscera roborent. Hunc qui nosse volet, velle autem debent omnes, percurrat aream tertiam, cãpi septimi, nostri Horti medici: qui dum hæc præcipitabamus, incudẽ sustinebat: illic inueniet quod placuisse queat. Sed de his fusiùs agemus, paulò pòst in vino Cydonite, & Hydromelo.

Tertius modus.

Ioannes Langius, illustrißimorum Comitum Palatinorũ medicus doctiß. in quadam epistola ad Cyrlerum, de medicatis fructibus ad hunc scribit modum. Accipe aquam aut vinum, in qua vel scammonea, vel tithymali cortices, aut turbith vel id genus fortium medicamentorum, maceratum sit: in quo pruna sicca ex Damasco, caricæ, vuæ passæ, donec turgescant, maduerint. Hæc absque vllis torminibus aluum leniter expurgant. Nam hæc sola virtute medicamentorum, exuta eorum substantia, imbuũtur. Hactenus ille ad verbum.

Quartus modus.

Cognoui qui antea commemoratos nobis fructus, tam siccos quàm recentes, nullo modo macerabant, sed cum purgantibus medicamentis simplicibus, à medico præscriptis, modicè fractis, & si opus erat, contusis, ac raro linteolo deligatis, prunorum modo, in vino aqua temperato, coquebant: & addito saccharo multo, delicatis palatis edendos proponebant: vel solum eorum iusculum propinabant, & decoctorum carnem per setaceum excernebant, ac mundo vasculo repositam, in vsum idoneum, & tempus opportunum accuratè custodiebant: de eodem boue, vt dici solet, lora trahentes, vnáque & eadem fidelia, duos parietes dealbantes.

Quintus modus.

Noui alios, qui fructus iam dictos, post longam infusionem & macerationem, quo nuper dictum est modo, blandè siccabant in clibano, & iterum, ac tertiò macerabant, & demum resiccatos, pyxide includebant, & quoties opus erat, excludebant, ac in vsum opportunè conuertebant, resperso multo saccharo. Si vigebat æstus, in aqua rosacea infundebant: si hyems erat, suffocatis in vino pauco aliquot eorũ buccellis, & copiosa sacchari aspergine dealbatis, liberè vtebantur, & quidquid erat vini superbibebãt. Vt quod sentio verè dicã, non sunt hæc temerè tentanda absque docti medici consilio,

Doct⁹ medicus in

perinde atque alia pleraque hactenus ſcripta. Nam ille ſelecta medicamēta, ægrotantium affectibus, aut ſanorum præcautionibus idonea ſeliget, & ad legitimum pondus, ac doſim, vt loquuntur, omnia deducet, iudicióque & arte ſingula temperabit. Imò verò, ſuopte Marte, iuxta hanc methodum, noua comminiſcetur artificia: quando non omnia poſſumus omnes. hac philoſophia vbiq; conſulendus.

Quomodo lactuca, borrago, portulaca, & olera alia, adhæc cucumeres, cucurbitæ, pepones, raphanus, cinara, fraga, groſſulæ, frambœſiæ, & ſimiles fructus ac plantæ, deiectorias facultates induent, & ſapores ac odores varios admittent. CAP. X.

SI ad medicationes olerum, radicū, & plantarum multarum, prudenter referas quæ de medicandis arboribus nuper ſcripſimus, nouo hîc ſermone opus non erit. Verūenimuerò, quia plantæ, radicibus tam ſolidis non innituntur, quàm arbores, nec tam robuſto donantur corpore, naſcūtúrque plurimū ſeminibus, vel implātationibus, ac breuioris ſunt vitæ, idcircò de illis peculiarem hîc inſtituemus narrationem. Si itaque ſemina plātarum titulo capitis huius propoſitarum, aut aliarum, maduerint triduo, vel quatriduo (antè quàm ſerantur) in aqua & iu- Hortenſiū penè omnium medicationes.

Primus modus. sculo macerationis purgantium medicamentorum simplicium, initio Opusculi descriptorum, & siccata, vicibus iteratis remaduerint, ac ita optimæ terræ, pingui fimo saturatæ, & diligenter subactæ, commissa fuerint, quidquid inde nascetur, medicatorum seminum facultates ac ingenium referet.

Secundus modus. Idem etiam continget, si medicamentosâ illâ macerationis aquâ, ceu cremore quopiam, pullulantes plantulas, & adhuc lactescentes, aliquot diebus, velut ex nutricis vbere, stillando, & non mergendo, aut inebriando, opportunis horis foueris ac rigaueris: hinc alui solutionem, & corporis purgationẽ illis concilians ac informans. Si grauis æstus inferiora torrebit, eodem liquoris haustu illas sitientes, affatim, & identidem, sed tempestiuè, (vt in arboribus dictum est) refocillabis, ac recreabis.

Tertius modus. Sunt qui per adolescentiam plantarum, radices blandè circunfodiunt ad capillares vsque fibras, sed absque vlla iniuriosa tractatione & eradicatione. Tum demum, purgantia medicamenta simplicia, proposito scopo selecta, & nonnihil contusa, si opus erit, earum nudatis radicibus sparsim iniiciunt, ac disseminant (vt in arboribus diximus) regestáq; terra adobruũt, consepeliũt, ac ita educari, crescere, & medicamen-

tari permittunt. Quod à multis factum, & salubriter expertum, verè scio.

Nonnullis abundè satis est dū plantulas transferunt, in scrobiculum illis defossum mittere ac substernere selecta medicamenta: deinde stercorata terra, & si opus erit, irrigata, omnia condere, ac ita cœlo & solo cōmittere. Modos alios requires ex medicationibus arbuscularum. Et quæ de liquoribus, & succis medicatis ad plantarum radices infundendis, tradita sunt, eadem etiam ad sapores, & odores (de coloribus dubito) prudēter, ac solerter coaptare poteris, exemplo Aristoxeni Cirenei: qui, vt scribit Plinius, à patria desciscens philosophia, & helluonum voluptati ac collegio subscribens, natas in hortis lactucas, vesperi vino mulso rigabat, eóque potu, donec satis ebibissent, satiabat: vt postridie, cùm illuxisset, placentas virides à terra missas, se habere venditaret: dignū helluone inuentū, nedum philosopho. Sed in medicamentoso plantarum māgonio & artificio, versatum satis. Manum itaque ex hac tabula mouebo, vbi admonuero, quòd plātæ, quibus à natura inest purgatrix quædā lubricitas, vt violis martiis & maluis: aut lactea substantia & dulcedo, nonnihil etiam deiectoria, vt lactucis: vel nitrosus succus & ob id medicamētosus ac deiectorius, vt bras-

Quartus modus.

Historia pulcherrima.

Pulchra & notatu digna.

ſicæ & betæ: aut lenta & excrementitia humiditas, vt portulacæ: hæ, inquã, & ſimiles plãtæ, cura admodum ſolicita, ac medicamentis multis non indigent, vt medicatæ, ac purgãtes euadant, cùm id naturâ ferè comparatum habeant: & ob id modica alteratione opus habent, vt medicamentoſæ fiant. De peponibus, cucumeribus, & huius notæ aliis, non diſsimilis erit ratio, ob ſuccum excrementitium, aquoſum, & nonnihil lubricum, quo largè ſcatent.

Vites modis variis medicari, vt earum vuæ, & vina ex illis expreſſa, aluum clementer moueant, & corpus abſque moleſtia purgent. CAP. XI.

Priſca medicandarũ vitiũ philoſophia.

SECVNDVM *vindemiam, vbi vites ablaqueantur, quantùm putabis ei rei ſatis eſſe vini, tot vites ablaqueato, & ſignato: earum radices circùm ſarrito & purgato. Poſtea, veratri radices in pila contundito, & circum vitem ponito: his ſtercus vetus, & veterem cinerem, ac duas partes terræ circùm addito. Radicibus vitis terram inſuper iniicito. Hoc vinum ſeorſum legito. Si voles ſeruare in vetuſtatem ad aluum mouendam, ſeruato: nec cõmiſceas cum cætero vino. De eo cyathum ſumito, & miſceto aqua, ac bibito ante cœnã: ſine periculo aluũ mouebit.*

Primus modus.

Secundus modus.

Aliter, cùm vites ablaqueantur, ſignato quam-

quampiam, ne admiſceas cætero cum vino. Treis faſciculos veratri atri circumponito circum radices, & terram inſuper iniicito. Per vindemiam de his vitibus, quod delegeris, ſeorſum ſeruato, cyathum in cæteram potionem indito, aluum mouebit, & poſtridie perpurgabit, ſine periculo. Hæc ad verbum M. Cato in ſuis de re ruſtica Commentariis.

Africanorum & Græcorum geoponici ac medici, Catone multò antiquiores, hac incedunt via. Sarmentum quod pangendũ eſt, ima parte finditur, trium vel quatuor digitorum menſura, ſublatáque medulla, ſimplex medicamentum purgans & deiectorium, ex his quæ primo capite recenſuimus, contuſum, medullæ loco inſeritur & truditur. Vel eiuſdẽ pulpa (quod præſtantius eſt) immittitur. Poſtea, vulnus aut fiſſura, ne quid effluat, idoneo emplaſtro tegitur, deligatur, & ita ſarmentum terræ mandatur. Hæc Florentinus, ex Græcorum geoponicis & medicis vnus, & poſt eum Palladius. Tertius modus.

Recentiores ſatagunt, vt vitis ablaqueatæ radices emundentur, deinde purgantis alicuius medicamenti ſuccum, vel ex eius maceratione liquorem, ſuffuſione & rigatione, per dies aliquot repetita, affatim combibãt & exhauriãt, maximè, dum noua de grauido palmite gemma Quartus modus.

tumet. Post hæc, terram radicibus regerunt, & ante omnia diligẽter cauent, ne tum gelidus & niuosus spiret Aquilo, radices percellens, ac vires medicamentorum obtundens. Qui ex vite hunc in modum medicata nascentur racemi, deiectorij erunt ac purgãtes, perinde atque vinum ex illis expressum, sicuti scripsit & adnotauit idem Florentinus, libro primo & secundo suorum Georgicôn. Modus hic, sanè quàm facilis est, ac valde expeditus, vt testatur Arnaldus à Villanoua, ob causas in Arboribus expositas. Hinc nimirum visa, repertáque est vua, vt ille idem scribit, cuius acinus quilibet aluum clementer mouebat, habebatúrque res ea pro summo miraculo. Qui vuis & vinis albis oblectantur, vitem ac vina huiuscemodi medicata sibi comparabunt: qui rubris, contrà: quando, velle suum cuique est, nec gustu viuitur vno.

Est alius modus comparandorum huiuscemodi racemorum medicamẽtosorum, cum suis vinis, quem nec tacebo, nec tibi dissimulabo. Quintus modus. *Sarmenta ex generosis vitibus, opportuno tempore seliguntur, & in vas aliquod semiplenum purgantibus potionibus, vel medicamentosis liquoribus, maceratione longa paratis, deponuntur: deinde illis terra optima remiscetur, ac tantisper resoluitur, irrigatur & curatur, donec sar-*

mentorum & flagellorum oculi nitantur exire. Id vbi fit, more vitium cæterarum, idoneo loco circunspectè pangũtur, summáque habetur cura, ne iniuriosa tractatione, vel tãtillum offendantur, & hinc ex suo membro excutiantur. Qui inde nascentur racemi, pro facultate succi ac liquoris, quo imbutus fuerit palmes, medicati euadent, perinde atque vinum quod ex illis exprimetur.

Notãdum & cauendum.

Aliæ vitium, vuarum & vinorum medicationes pulchræ & ingeniosæ, ad somnum, contra venena, & alia.

CAPVT XII.

E*TSI quæ hîc scripturi sumus, facilè & explicatè colligi poßint ex præcedentibus, dicam nihilominus de illis aliter, paucis ac breuiter, quantùm feret materia. Si loco purgantium medicamentorum, aut diluti eorum, quidpiam ex iis antidotis, quæ somnum conciliant, in liquorem solutum, ad vitis radices ablaqueatas, tẽpestiua rigatione effuderis, vel hypnoticas & somniferas plantas iisdem radicibus consepeliueris: aut circùm plãtaueris, vt vult Dioscorides, in vino phthorio, tam vuæ quàm calcata & pressa ex iis vina, somnum facilè conciliabunt. Idem fiet, si truncum vitis selectum, vt de arboribus diximus, Gallica terebra, aut alia, per-*

Vitis somnifica qualiter fiat.

forraueris, & eadem antidota foramini intruseris, ac vulnus, quo ostensum est modo, tractaueris, obduxeris, ligaueris, ac Deo & naturæ permiseris. Si theriacem, mithridatium, aut alexipharmacum aliud, eô intruseris (sublata si opus erit medulla) vel diluto eorundem, aut liquore macerationis plantarum venenis pugnantium, radices imbueris, & frequenti rigatione, eáque tempestiua, perfuderis, vitem habebis antidotariam, alexipharmacam, pestifugam, & venenorum, ac venenatorum omnium hostem capitalem: adeò vt nullum animal veneno imbutũ, sub ea stabulari audeat, ac stationem aliquã capere. Quin etiam aiunt acetũ ex vino vitis huius antidotariæ & theriacalis factum, necnon vuas passas, miram habere facultatem contra toxica, pestilentem morbum, venenatorũ morsus, ac alia pleraque. Quibus deficientibus, proderunt etiam, vitis eiusdem folia trita, & venenatorum ictibus apposita. Quòd si rursus horum omnium penuria fuerit, cinis sarmentorum hominem à periculo vindicabit. Nam & citra theriacem vitis cuiuscunque sarmentum, aduersus morsum canis mirè auxiliatur, modò nõ fuerit rabidus. Autores sunt (ne quis putet meum esse commentum) Pœnorum & Græcorũ geoponici ac medici, & inter hos Florentinus, qui

Vitis antidotaria, & venenis pugnans.

Mira vitis theriacalis efficacia.

hæc posteritatem latere noluit. Cæterùm hîc nec omissum velim, nec intactum, quòd si de huiusmodi vitibus medicatis sarmentum transferendum, aut inserendum accipiatur, vires sui medicamenti, vt de arboribus diximus, vix resipiet, nec materni medicaminis gustum retinebit. Quare oportebit noua infusione, eáque assidua, vim senescentis succi iterare, vt scribit Neapolitanus Palladius, rerum agri doctor non aspernandus. Præceptũ notandũ.

Hæc de medicandis arboribus, fructibus, oleribus, radicibus, plantis multis, necnon vitibus, vuis ac vinis, satis erunt. Quæ si placuisse, & grata fuisse intellexero, multò pulchriora necnon occultiora, quæ apud nos latent, ex vmbra in lucem communi iuuandi studio proferemus.

FINIS.

ANT. MIZALDI

MONLVCIANI ARTIFICIA PERPVLCHRA COMPONENdorum Vinorum, quæ diuersis morbis blādè ac iucundè succurrant: cum prisco ac recenti quorundam catalogo, & auxiliis.

ERTVM *est priscos medicos summo studio ac diligentia perquisiuisse, quonam modo diuersis affectibus corporis & animi, cùm curandis, tum excitandis, vina artificiosè concinnarent, & medica factitarēt. Qualia sunt Theophrasti apud Heracleā Arcadiæ, quæ viros dementabant. Athenæi apud Thasios, quæ somnum accersebant, & fugabant. Plinij Arcadica, quæ fœcunditatem fœminis importabant, & viris rabiem. Adhæc Trœzenia, quæ qui biberant, negabantur generare: & Lycia quæ qui gustauerant, his soluta aluus firmabatur. Hinc, scilicet, variæ illæ, apud M. Catonem, vinorum concinnationes, ad varios affectus: necnon apud Dioscoridem: & ante iam dictos omneis, apud Pœnorum & Græcorum geoponicos ac medicos, sic-*

Varia antiquorum vina ad varios affectus.

uti suo loco deinceps ostendemus. Horum artificia omnibus penè morbis, citò, tutò ac iucundè, necnō (vt aliquid de meo addam) quàm minimò, auxiliantia, cùm legissent posteriores medici, hinc (fortasse) consultò moti fuerunt, vt medicamenta quædam purgantia, vino macerarent, & horis aliquot infunderent, ad conciliandam ei medicamentosam facultatem. Quod, Dij boni, quanto applausu, & corporis totius consensu, sic hauritur! Quas, obsecro, vireis sic in corpore clementer ac blandè non exerit? Quam suauitatem medicamentis & rebus quibuscum miscetur, non adfert? Quas facultates ventriculi, iecinoris, cordis & intestinorum non roborat, substantiæ, ac naturæ suæ familiaritate, nobis amica, assueta, &, penè dixerim, congenita? Hinc nimirum Galenus noster, Falernum Mithridatio, & Theriacæ miscendum præcepit, vt multorum amarorum, quibus constant antidota illa, iniucunditatē tegat, & ventriculo qui amara auersatur, suauitatem conciliet, contentricémque eius vim, roboret. Rectè itaque ac prudenter solertes medici factitia vina excogitarunt, quæ facultates impressorum illis medicamentorum, celeriter ac iucundè toti corpori, essentiæ tenuitate, ac familiaritate distribuerent, & à variis affectibus illud oppor-

Vini facultates miræ in corpus.

tunè liberarent, absque noxa, tædio ac nausea. Horum compositiones multiplices, & artificia diuersa, tibi candidè, vt omnia, proponere ac paucis exponere, nec detrectabo, nec grauabor: vt habeas quod è multis pro arbitrio seligere & sequi poßis.

Vinorum medicamentosorum artificiosæ aliquot concinnationes, tam per vindemiam, quàm alio quouis tempore aggrediendæ. CAP. I.

VINDEMIAE *tempore, mustũ ex albis racemis, iisque optimis, ac minimè vitiatis expressum (si albo vino delectaris) vel ex aliis comparatum, seliges ac sepones: & antè quàm efferueat, in doliolum, cadum, lagœnam, vel aliud vasculum, ex munda & proba materia constructum, opportunè infundes. Sed ita, vt priùs selectæ materiæ tuæ medicæ, lotæ ac purgatæ, in dictum vasculum descenderint: siue herbæ fuerint illæ, seu radices, flores, semina, species, aromata, fructus, grana, aut res aliæ quæuis medicamentosæ, quarum facultates mustum imbibere, ac præ se ferre satagis. Quod equidem duodecuplam proportionem habere debet ad dictas materias plùs, minùs, pro intensiore & remißiore illarum sapore, odore & qualitate. Id vbi factũ erit, scutellâ vno latere apertâ,*

Prim⁹ modus cõponendorum vinorum medicatorum.

vel illo aliquantulùm ſublata, vinarij tui vaſis oſculum, & ſupremum ſpiraculum, operies: vt fæces ſenſim ab imo ad ſummum tendentes, liberum habeant emiſſarium, & quod medicato halitu ac feruore ſurſum volitat, deſpumatum ad inferiora retrudatur. Vbi feruor reſederit, & deſpumatio ceſſauerit, vas omnino replebitur, (quod pro aliis deinceps dictum velim) &, ne quid effluat, diligenter ſtipabitur, ac loco idoneo in vſum ſeponetur: qui poſt duos menſes opportunus erit. Vides quãto artificio hîc elaboratur, & quaſi à natura conficitur, &, vt ita loquar, incorporatur, quod iniectum & comprehenſum eſt. Nam per naturalem muſti calorem, validámque ebullitionem, interna rerum infuſarũ, necnon confuſarum fit agitatio, velitatio & impreſſio. Quâ vinum, multò ſuperius, viribus propriis eas ſpoliare, ſibíque proprias facere, imbibere, &, vt theologicè loquar, tranſſubſtantiare, viis, modíſque omnibus molitur, ac tandem aſſequitur. Ex quo medicamentoſum euadit, & hinc vi admodum penetrabili, artifice induſtria, inſitas, conceptáſque rerum immiſſarum, ſibíque creditarum facultates, ad omnia corporis membra, in nictu oculi, iucundè perfert ac diſtribuit, abſque vllo naturæ grauamine, tædio, nauſea, aut faſtidio: ſicuti probatũ,

Pulcherrima narratio, pro ſequentibus valde notanda.

Arguta philoſophia & nõ vulgaris.

expertum, ac ſummè obſeruatum habemus, ſcimus, ac vidimus. Hoc primum eſt concinnandorum vinorum artificium paratu admodũ facile, ſed mihi vtcunque ſuſpectum. Nam periculum eſt, ne muſto immerſæ, aut natantes materiæ, ex mora, loci natura, difflatione præpedita, & aliis, vitium trahant, ac vinum ita labefactent, vt ætatẽ ferre non poßit, ſed in vappam illico abeat, aut ante tempus aceſcat. Quare præſtaret, feruore vini ſedato, & deſpumatione facta, illud elutriare, & in alterum vas transfundere: incluſáſque materias excludere, & procul amãdare. Niſi malles aliud muſtũ illis ſuperfundere, & hinc comparatum vinum, quod priore multò erit imbecillius, pauperibus ægrotantibus elargiendum cuſtodire.

Refutatio superioris artificij.

Eſt alter modus quamplurimis vſitatus ac familiaris, cuius talem habeto formulam. Medicæ materiæ, pro concepto cuique ſcopo electæ, in optimi muſti iuſta quantitate (comparato ad id vaſe idoneo) tantiſper coquuntur, & temperato igni, ex ſemiuſtis carbonibus accenſo, tandiu leniter bulliunt, ſpuma ad vnguem excluſa, donec pars tertia, plùs, minùs, abſumpta fuerit: aut muſtum ipſum, rerum immiſſarum ſaporem ac odorem exactè imbiberit. Id vbi factum eſt, noctem integram adopertum vas, cum ſuo vi-

Secundus modus.

no & materiis quiescit, sequente luce, per vimineum colatorium omnia transmittuntur, ac vinum ita percolatum alteri musto (sed minoris quantitatis) vase ad id accommodo, diligenter remiscetur, & transvasatur: aptato ad summum eius spiraculum & emissarium operculo, qua nuper scriptũ est formula: vbi perfectè deferbuit, & defæcatum est, ritè impletum, operculatum & clausum, loco idoneo, in vsum custoditur, ac seponitur. Sed rursum modus iste (quanquam non ignobilis) sua non vacat suspicione, ob rerum immissarum ebullitionem plùs æquò (fortasse) maiorem vel minorem, intensiorem aut remißiorem, nulla graduum basi in his præscripta & obseruata. Nam sunt multa quæ longam coctionem sustinent, alia verò breuem: cuius si non habeatur perspecta ratio, vires decoctorum resoluuntur, & in fumos illico abeunt. Quare satiùs esset, ac multò consultiùs, medicas materias tandiu in musto macerare, donec illarum naturam ac facultates, tam gustatu, quàm odoratu, induisse ac ebibisse deprehendetur. Quod vbi constabit, lenta ebullitione, eáque leui, negotium, quo dictum est modo, facilè exequetur & absoluetur.

Infirmatio superioris modi.

Cõsilium notandũ.

Aliæ eorundem vinorũ artificiosæ compositiones, magis tritæ ac vulgares.

CAPVT II.

SVNT *aliæ medicandorum vinorum methodi, quas paucis tibi expediam. Medicæ materiæ recentes, aut, si id minùs licet, semisiccæ, & negligenter contusæ, lineo, aut cãnabino sacculo admodum raro imponuntur, & ad præscriptas formulas in optimo musto præmadent atque innatant, additis lapillis, si leuiores erunt, vt in vino hyssopite docet Dioscorides. Vbi satis emaduerint & maceratæ fuerint (quod ex sapore & odore musti illis imbuti percipitur) tum demum blandè, & quantùm licet, expeditè coquuntur, despumantur, & excluso sacculo, factáque illius forti expreßione, vinum ita medicatum, alteri (sed minoris quantitatis) miscetur, & nonnihil mouendo, agitatur. Id vbi exactè in suo doliolo deferbuit, diligenter repletum & operculatum, diligentiùs custoditur.*

Primus modus.

Alij in generosum vinũ (nihil refert nouum fuerit, necne, adhæc album an rubrum) selectas, pro arbitrio, medicas materias, lotas ac repurgatas immittũt: & horis aliquot, vt dictum est, ibidem macerant, coquunt, despumant, percolant: & absque vlla expreßione, vinum in vas mundum deponunt, replent, optimè claudunt, & vsui reseruant. Hæc via trita est ac vulgaris, quam etiam nouit media de plebe po-

Secundus modus.

pellus. Probarem ſanè materias ſacculo aut linteo vbique includi, vt commodè, & abſque vini iactura, excludi ac retrahi poßint. Quod Dioſcorides vbique facit.

Qui ſolertiores ſunt, & ingenio perſpicaci rerum ſecreta explorant, medicas eaſdem materias, quo dictum eſt modo, apparatas, cum duodecupla quãtitate racemorum alborum, aut nigrorum, remiſcent, confundunt, & vindemiæ more, calcant, ac vna tandiu coqui & efferueſcere permittũt, donec clarum & defæcatum vinum, ex his miſcellaneis ſecerni poßit. Id vbi animaduertunt, cæterorũ vinorum modo tranſvaſant, & vbi iterum deferbuit replẽt, & cuſtodiunt. Sed de hoc in cõpoſitione vini Guaiaci. Quod ad reliquias attinet, vinum illis deſuper iniiciunt, referueſcere ſinunt, exhauriunt, vt vina alia curant, & in vſum ægrotãtis familiæ ſeponunt. Nam tantùm diſtat inter hoc poſtremum, & præcedens, quantùm diſtant (quod dicunt) æra lupinis. Hic modus mirum in modum mihi arridet, ob legitimã rerum fermentationem, permiſtionem, ſequeſtrationem, inſinuationem, & alia, quæ ſciens omitto, & volens prætereo, ne longa narratio tædiũ pariat. Tertius modus.

Non deſunt qui vina iſta invaleſcente æſtu, (dum inſana Canicula meſſes concoquit, & ar- Quartus modus.

denteis contristat Sirius agros) vitreis phialis, ad Solis viuificum ignem, conficiant: artificio non damnando, & conatu nequaquam inutili, ob causas nobis alibi expressas.

Quædam obseruanda, cùm in præcedentibus, tum sequentibus. CAP. III.

Primum in hac œniatria seruandũ. HIC *superfunt quædam, ex Dioscoride, & aliis, nunc demum aperienda, quæ in octo capita paucis digeram. Primum, vinorum factitiorum vasa debere impleri: quia nõ plenis facilè in acorem transeunt vina, & promptißimè corrumpuntur: quod populare est.* Secũdum. *Secundũ, medicata vina, perinde atque medicamenta, rectè valentibus insalubria esse, nisi ad morbi alicuius præcautionem sumantur, ex consilio docti* Tertium. *& prudentis medici. Tertium, febricitantibus summo delectu & iudicio exhibenda esse, imò verò, si Dioscoridi credimus, abdicanda: præsertim quæ cum frigorificis rebus, nihil habent commune. Nam vinum ad febrem, est vt ignis* Quartum. *ad ignẽ. Quartum, factitia vina misturarum vires sibi asciscere. Quare nõ difficile fuerit iis qui illarum naturas norunt, medicatorũ vinorum vires coniectura quadã assequi: vt in vino è Betonica tradit Dioscorides, quod nos paulò* Quintum. *pòst describemus. Quintum, vina ista dum in vsum traducuntur, & è suis doliolis identidem*

hauriuntur, periclitari vapescere, acescere, aut aliter vitiari: nisi maturè illis prospiciatur. Quod fiet si optimum oleum salis expers superfundatur. Nam veluti tectorio quodã, ab huiusmodi labe illa defendet. Sextũ, medicamentosis vinis, vti etiam aliis, summè commodare, vel incommodare vasa, in quibus reponuntur, ac ligna ex quibus compinguntur. Sic factũ & expertum videmus, vt vinum in cadis, vel doliolis Tamaricinis conditum & seruatum, lieni ac splenicis magnoperè cõferat: & in Fraxineis repositum, pesti ac venenis constanter repugnet, & ita de multis, ne sim narrando molestus. Septimum, vina medicata quæ cum musto fiunt, non esse vsui ante XL dies, vel menses duos ab eorum deferuefactione. Secus autem de aliis. Octauum, absque arduo labore & sumptu, vinum medicatum fieri sine igne & ebullitione, si quæ visum erit in fasciculum deligaueris, & vino immerseris, adiecto lapide pendulo, vt materiæ, hoc veluti ponduſculo degrauatæ, in vinum descendant. Idem fiet, si linteolo raro, vel sacculo mũdo materias incluseris, &, vt dictum est, in vinum demiseris. Quod diebus nonnullis hinc exactis gustãdum erit, & paulò pòst regustãdum: & tandiu repetendum, donec vinum, rerum infusarum saporem ac odorem in

Sextum.

Septimũ.

Octauum.

ſe tranſtuliſſe, & exactè ebibiſſe videbitur. Quod vbi deprehendes, tum demum materias excludes, & vinum habebis pro illarũ facultatibus medicamentoſum, tibi ſedulò cuſtodiendum, & ne difflatum admittat, accuratè obturandum. Superioribus addere πάρεργον non erit, quòd quæ inſignem habent qualitatem, & vino remiſceri debent, parua mole, maximam illius quantitatem exigent, ob ſaporis, vel odoris excellentem vehementiam, citam penetrationem, & extemporaneam inſinuationem, quæ guſtui & olfactui ſeſe ſtatim imprimit. Hæc ſi nimia erit, & ob id ingrata, dulcibus, odoratis ac ſuauibus emẽdari, vel ſaltem tegi & diſsimulari poterit: ſicuti in medicatis fructibus docuimus. Sed de artificiis vinorum medicatorum hæc ſatis erunt. Nunc demum reſtat, vt particulares aliquot eorundem formulas tibi proponamus, cum propriis ſingulorum auxiliis, vſu, & remediis: gradatim ab antiquorum placitis & formulis, ad recentiorum ſcripta, modos & experimenta eundo.

Præceptũ valde obſeruandũ.

Paraſceue ad vinorũ facultates.

Quod vt dictum, ita etiam factum agnoſcas, ſic verba in rem confero.

VINORVM MEDICATORVM PARTICVLARES ALIQVOT formulæ & præsidia, ex Græcis Florentini Georgicis.

Vinum factitium ex Rosis, Anetho & Aniso.

In vinum mustum, vel aliud, coniicito rosarum exunguium & montanarum, necnon anisi ac mellis partem, cum modico croco: simul ligato omnia. Id cōmodum erit stomachicis & pleuriticis. Colligato præterea Anethi semen in linteo, & in vinum demittito: somnificum erit, vrinam mouebit, ac cibos concoquet. Rursus Anisi semen, vino, vt dictum est, iniicito, difficultatem lotij emendabit, ac visceribus summè proderit. Trium vinorum factitiorum vires & naturæ.

Vinum ex Asaro, Pulegio, & Fœniculo.

Primum vrinam elicit, hydropicos & ictericos iuuat, hepaticos corroborat, ischiadicos & tertianarios recreat, ac febrium rigores soluit. Secundum, aduersus serpentium & reptilium venena vtile est. Tertium, lapsam appetentiam erigit, stomachum firmat, & vrinas mouet.

Vinū ex baccis Lauri, Petroselino & Conyza.

Vinum ex baccis Lauri, tussi, pectori, tor-

minibus, & difficultatibus vrinæ auxiliatur, senibus prodest, aurium doloribus succurrit, serpentibus ac reptilibus aduersatur, & mulieres, quibus vterus strangulationem minatur, apprimè iuuat. Ex Petroselino, ventriculum roborat, eius flatus discutit nauseabundos, appetentiam excitat, vrinam ducit, & somnum conciliat. Ex Conyza, stomacho est valde accommodum: paralyticis, stupentibus, tremulis, torminosis & nephriticis opitulatur, pestilentibúsque morbis summè conducit.

Vinum ex Ruta, Fœno-græco, Hyssopo, & Apio.

Primum aduersus venena, venenata medicamenta, flatus, & reptilia, auxiliare est. Secundum hepati plurimùm prodest, præsertim si fœnum-græcum fuerit contusum. Tertium, pectus purgat, coctionem iuuat, & aluo est vtile. Quartum confert lotio reddendo, appetentiæ ac neruorum præcordiorúmque doloribus. Sed apij semen debet mitti contusum, in vinum.

Vinum ex Absinthio & Thymo.

Absinthij, maximè Pontici, drachmas octo contunde, & raro linteolo illiga: demum, in amphoram cum cassia iniice, & mustum optimum superfunde, relicto spiraculo, vt feruescat: deinde, reple & serua. Vsus erit ad præcordiorum

Amphora libræ 80.

ac hepatis dolores, necnon ventriculi cruditates, & affectus alios eiusdem. Eiicit etiam animalia quæ in intestinis connutriuntur. Vinum ex Thymo sic concinnatur. Thymum dum floret collectum & siccatum, terito: deinde in dolium chœnices quatuor indito, & vini albi metreta affusa, dolium ad dies XL oblinito. Potens est mulieri lac attrahere, & ægritudines fœmineas emendare. Hactenus Florentinus inter Græcos geoponicos & medicos eximius.

Chœnix libræ 2. & quadrans. Metreta, lib. 108. mẽsurales.

MEDICATORVM VINORVM PARTICVLARES ALIQVOT formulæ & præsidia, ex M. Catone.

Vinum factitium ad aluum mouendam.

In vinum mustum veratri atri manipulum in amphoram coniicito: vbi satis efferbuerit, de vino manipulum eiicito: id vinum seruato ad aluum mouendam. De eo cyathum sumito, misceto aqua, & bibito ante cœnam, sine periculo aluum mouebit: vel cyathum in cæteram potionem indito, aluum mouebit, & postridie perpurgabit sine periculo.

Cyathus, vnc. 1. semis.

Vinum concinnare, si lotium difficiliùs transibit.

Iuniperum in pila contundito, libram indito

Congius, libræ 10.

in duobus congiis vini veteris: in vase mundo deferuefacito. Vbi refrixerit, in lagœnam mittito: mane ieiunus cyathum sumito, proderit.

Vinum ad Ischiadicos.

De Iunipero materiam semipedem crassam minutim concidito, feruefacito cum vini veteris congio. Vbi refrixerit in lagœnam cõfundito, & postea vtitor id vini cyathum: ieiunis manè proderit.

Vinum ad tormina, & si tineæ, & lumbrici molesti erunt.

Sumito triginta mala punica acerba, contundito, indito in vrceum, & vini nigri austeri congios treis superponito: vas oblinito: post XXX dies aperito, & vtitor: ieiunus heminã bibito.

Hemina, vnc. 10.

Vinum ad dyspepsiam & stranguriam.

Malum punicum vbi florebit colligito: tres heminas in amphoram infundito: vini veteris quadrantal addito, & fœniculi radicem puram cõtusam ad heminam vnã. Oblinito amphorã, & post dies XXX aperito & vtitor. Vbi voles cibum concoquere & lotium facere, hinc bibito quãtùm voles sine periculo. Idem vinũ tineas etiã perpurgat & lumbricos, si sic concinnes. Incœnatũ iube esse: postridie thuris drachmam conterito, & mellis cocti drachmam vnam, & vini prædicti sextarium: origanum dato ieiuno,

Quadrantal idem quod amphora.

& puero pro ætate triobolum, & vini heminam. Hactenus M. Cato, qui in mensuris vehementior paulò est, si hæc tempora & corpora spectes.

Triobol⁹, drachmæ duæ semis

MEDICAMENTOSORVM VINORVM PARTICVLARES aliquot formulæ, & præsidia, ex Dioscoride.

Vinum Rhodites seu è Rosis.

ROSARVM *contusarum minam linteolo deligatam, in musti sextarios* VIII *demergito, & post* III *menses defæcatum vinum transfundens recondito. Vtile est his qui febre carent, & ad ventriculi coctiones, eiúsque dolores, à cibo potum. Valet etiam contra humidas aluos & dysenterias.*

Mina & libra, idem.

Vinum Absinthites.

Variæ sunt apud Dioscoridem vini huius concinnandi formulæ, ex quibus hanc paratu faciliorem tibi selegimus. Absinthij Pōtici mina tusa, & raro linteo deligata, in cado musti maceratur binis mensibus. Vtile est vinum id stomacho, vrinam mouet, coctionem tardam accelerat. Hepaticis, regio morbo, & renum vitiis auxiliatur: fastidia discutit, & iis prodest,

Cadus qui & metreta dicitur, capit libras 108.

quibus ventriculus negotium exhibet. Valet contra longam præcordiorum distentionem, & inflationes, teretésque ventris tineas, & remoratos menses.

Vinum Hyssopites.

Libra foliorum hyssopi tusorum, & linteolo raro cum quibusdam lapillis inuolutorum (vt degrauatus ponduſculo fasciculus sidat) in musti amphoram coniicitur. Vinum post XL *dies defæcatum elutriatur. Prodest contra pectoris, laterum & pulmonis vitia, veterem tussim & suspiria. Vrinã cit, torminibus & horroribus febrium circuitu repetentibus auxiliatur, ac menses mouet.*

De amphora vide suprà.

Vinum è Betonica.

Herbam semine prægnantem cum suis ramulis, libræ vnius pondere, congiis duobus vini macerant, & post VII *mensem transfundunt. Ad multa interaneorum vitia, vt frutex ipse, pollet. Et, vt in vniuersum dicatur, factitia vina, misturarum vires sibi asciscunt. Quare non difficile fuerit iis qui illarum naturas norunt, vinorum vires coniectura quadam assequi. Veruntamen, vinorum vsus febricitantibus abdicandus est. Fit etiam è Betonica acetum ad eadem vitia vtile.*

De congio suprà.

Præceptũ vniuersale & notãdũ.

Vinum Thymites seu è Thymo.

Valet contra ægras coctiones, faſtidia, dyſenteriam, neruorum & præcordiorum dolores, hybernos algores, & venenata animalia, quorum morſum frigus inſequitur, aut putreſcit locus. Ad eadem pollet vinum Origanites.

Vinum ex Aſaro & Dauco.

Prius vrinã ciet, ac hydropicis, regio morbo laborantibus, hepaticis, iſchiadicíſque conuenit. Poſterius facit ad dolores thoracis, præcordiorum & vuluæ. Menſes pellit, ructus euocat, & vrinam cunctantem ducit. Prodeſt etiam tuſsi, ruptis & vulſis.

Vinum Saluiatum & Marrubiatum.

Quod prius eſt, valet contra renum, veſicæ & laterum dolores, ſanguinis reiectiones, tuſſim, rupta, vulſa, & ſuppreſſos menſes. Poſterius conuenit vitiis pectoris, & omnibus morbis quibus marrubium.

Vinum ex Apio, Anetho, Fœniculo, & Petroſelino.

Omnium eadem eſt conficiendi ratio, & vires eædem. Sumuntur ſeminis apij recentis maturi & cribrati vnciæ nouem, linteo raro colligantur, & in muſti amphoram demittuntur. Appetentiam excitat, ſtomachicis auxiliatur & difficili vrinæ, ac faciles ſpiritus facit.

Vinum Granatorum.

Ex variis artificiis quibus vinum istud concinnatur, hîc aliquot Dioscoridi ac recentioribus probata conscribemus. Succus exprimitur ab acinis punicorum, quibus lignosus abest nucleus (apyrena vocant) & ad tertias decoquitur, ac ita reponitur. Efficax est contra fluxiones internas, & febrim cum alui profluuio exortam. Vrinam mouet, aluum astringit, & stomacho admodum est vtile. Alij repurgatos Punicorum acinos, statim prælo subiiciunt, & expressum succum vitreis amphoris recondunt, ibique per se tandiu efferuescere sinunt, quousque deferbuerit & subsidat fæx. Deinde in alias transfundunt amphoras, quod à fæcibus repurgatum eximunt, & oleum super affundunt, ne mora longa vapescat vel corrumpatur & acescat. Sunt qui repurgatos acinos cum pari mensura vuæ nigræ, saporis austeriusculi, remisceãt, calcent, & per se efferuescere sinant, quoad vinum, clarum euadat. Deinde percolatum, in doliolis adseruant: sic enim gustui plurimùm arridet. Modum alium expeditum reperies in nostro medico Horto, campi VII, *area* XI, *vbi de facultatibus punicorum agimus, quas etiam agnoscit vinum ex illis concinnatum, quando factitia vina misturarum vires sibi adsciscunt: vt ex Dioscoride proposuimus in vino è Beto-*

Varij modi componẽdi vini Punicorũ.

nica. A quo plura, & longè diuersa vinorum medicatorum genera reposces.

VINORVM MEDICATORVM PARTICVLARES ALIQVOT formulæ & auxilia, ex Arnaldo Villanouano, & aliis.

Vinum mirabile pro melancholicis.

QVI *laborant melancholia ex bile adusta collecta in vasis hepatis ac venarum, vt scribit Arnaldus, aut natura sunt biliosi, componant sibi vinum secundum aliquam ex præcedentibus formulis, quod capiat buglossi, foliorum senæ, rosarum rubrarum exunguium, florum borraginis & buglossi, singulorum mundatorum, quam voluerint partem, iuxta proportionem vini concinnandi. Huius vsus salubris erit, per Veris & hyemis tempora, & maximè autumni, in quo præcipuè viget melãcholia. Si diu seruari debet, tuendæ tantùm sanitatis gratia, & non profligando præsenti morbo, excludetur sena, & loco eius substituetur Behen albi & rubri, ana (vt loquuntur) hoc est singulorum, vncia vna. Vinum id, melancholicis tristitiam aufert, ærumnosas cogitationes abigit, lætitiam inducit, rationem componit, cor*

Vsus vini melancholiam emẽdantis.

exhilarat, & humorum incinerationes emendat. Valet etiam aduersus quartanas ex adustione factas, & sanguinem à limo ac fæcibus repurgat, corporísque habitum reparat. Potest id vinum alteri misceri, & solito more sumi, si paulò potentius ac medicamentosius esset.

Vinum cardiacum seu cordiale.

Fit ex borragine, melissa, buglosso, & cinnamomo. Prodest aduersus cordis palpitationem, & cardiacum affectum. Sãguinem corruptum emaculat, scabiem abolet, lepram curat, spiritus recreat, & animum exhilarat. Melancholicos humores & adustos per vrinas educit, ac cerebrũ à crassis, turbulentis & ærumnosis melancholiæ fumis expedit. Quibus addo, ait Villanouanus, quòd dementes & furiosos, vinculis retinendos, plurimùm recreat, & ad rationis discretionísque vsum perbellè reducit. Testis est mihi conscientia, inquit, nisi viderim matronam quandam hinc liberatam: quæ frequenter ex quauis iracundia, velut demens & impos animi efficiebatur, dicenda tacenda loquebatur, & adeò furiosa & intractabilis fiebat, vt ligari cogeretur, donec deferbuisset furor, & illa ad se rediisset. Fuit ei præstantissimo auxilio, & præsentissimo remedio, vini istius vsus, indicatus à peregrino homine quodã, elee-

Vinũ buglossatum.

Historia pulchra.

mosynam pro foribus dictæ matronæ implorãte, vt ille idem Villanouanus scribit. Qui etiam testatur succum borraginis, aut buglossi defæcatum, seu (vt loquuntur) clarificatũ, ad superiores affectus valde prodesse, si vino misceatur, & quotidie hauriatur: nec indiget vlla dulcoratione, quòd ex se multùm sit dulcis ac suauis succus ille.

Succus borraginis.

Vinum Passulatum, vel vuarum Damascenarum.

Passulæ & Damascenæ vuæ, succosæ & à suis vinaceis vel nucleolis repurgatæ, ac parum contusæ, mittuntur in vas idoneum, cui superfunditur mustum, & quibus dictum est modis perficitur. Vtile est senibus, valetudinariis, pituitosis, melancholicis, & mulieribus delicatulis. Pectus lenit, iecur & ventriculum roborat, sanguinem emendat, putrefactioni resistit, nauseas tollit, corpus impinguat, ac bellè nutrit. Asthmati & tussi auxiliatur, coctricem facultatem cum aliis naturalibus, summè iuuat, & lienteriam, aluique fluxiones compescit. Syncopem tollit, humiditates consumit, ac hydropi aquosæ succurrit. Paucis, qui hoc vino vtitur, à pituitosis infirmitatibus defenditur.

Vinũ præstãtissimũ & saluberrimum.

Vinum Cydonites, seu Cotoneorum.

Vinum melites, seu cydonites sic fit. Mala

cotonea, seminibus suis castrata, frustulatim scinduntur, rapi modo, vt scribit Dioscorides, & duodecim librarum pondo, in musti metretam, diebus XXX macerātur: postea defæcatum vinum reponitur. Id astringit, roborat, & recreat. Vnde cardiacis, stomachicis, hepaticis, dysentericis, nephriticis, & vrinæ difficultatibus, summè prodest. Qui post macerationem exempta cotonea coquere volet, ac per saccum excernere, & saccharo condire, habebit cydoniatum satis laudabile, & familiæ ægrotanti salutare. Est & Hydromelum multis celebratū, ac falsò Hydromel à plerisque nuncupatū, cùm nihil mellis admittat, et nomē habeat ab aqua, & cydoniis, quæ Græci μῆλα nuncupant. Huius compositio hunc habet modum. Nouis imbribus cœlestis aqua mundo vase excipitur, diu in vmbra quiescit, percolatur defæcata, & in ea tandiu macerantur cydonia, suis interaneis purgata, & frustulatim diuisa, donec succus transiisse videatur in colorē vini gilui, aut pallidi. Demum lento igni, ex carbonibus absque fumo excitato, coqui, ac despumari debēt: postea in vas refundi, quod diligenter opertum, loco idoneo reseruabitur. Post septimum mensem pro vino vti licebit, ad oīa corporis vitia, quæ robore virium & astrictione indigēt: cuiusmodi sunt

De metreta scriptū suprà.

Cōpositio Hydromeli.

Vires præstātissimę hydromeli.

resoluta, dissoluta, imbecilla, sudoribus difflu-
entia, & similia. Viscera omnia laxa recolligit,
nauseam & vomitum compescit, lapsam appe-
tentiam erigit, ventriculũ firmat, lubricas aluos
retinet, hepar calidum emẽdat, hæmoptoïcis &
sanguinem spuentibus succurrit, coctionem ad-
iuuat, ac reptantes in cerebrũ vapores deprimit.
Ante cibum retentricem facultatem stabilit, in-
testinis robur addit, & deprauatũ illorum mo-
tum componit. Vsus eius omni ætati, sexui ac
regioni, vt scribit Auicenna, valde congruit,
lætitiam inducit, sitim restinguit, colorem fa-
ciei reparat, debiles renes confirmat, ebrietati ac
crapulæ occurrit, & conualescentibus omnibus
valde prodest. Sed de multis id illi est admira- Notãdum & obseruandum.
bile, quòd contra auram pestilentem, venena,
ac venenata, diuinitùs opponitur, & præbibi-
tur, quemadmodum sæpiùs exploratũ vidimus.
Cæterùm, si quis volet ex tempore vinum cydo-
nites sibi comparare, sed superiore multò infir-
mius, assata cotonea, depellata, & adhuc ca-
lentia in vinum generosum mittat, & horis ali-
quot inibi maceret, deinde vinum illud perco-
let. Vel purgata cydonia & exenterata, in vino Aliæ formulæ cõponẽdi vini cydoniati.
albo perstrenuo ac subtili, diem vnũ vel alterum
insuccari, & inebriari sinat, postea igni lento,
& vase mundo, ad id accommodo excoquenda

componat, vinúmq; illud transcolet, ac in vsum custodiat. Si reliquias cotoneorum, vt paulò antè ostendimus, condire volet, habebit cydoniatum non ignobile. Cui, post secretionem & sacchari misturam, si vnà etiam Rhabarbari optimi, & subtiliter pulverati, idoneam portionem adiecerit, aut clementer purgans medicamentum aliud addiderit, & miscellanea illa confuderit, tribulauerit, & recoxerit, habebit præstantiß. cydoniatum & valde accõmodum aluo mouẽdæ, & corpori vacuando, ídque multò certius & salubrius, quàm ex eo quod scammoniatum Lugduno adfertur, quemadmodum in Horto nostro medico haud ita pridem scripsimus. Ad quem, vt reliqua cotoneorum secreta agnoscas, te libenter mitto. Inuenies illic quod didicisse iuuet.

Quomodo fiat cydoniatum laxatiuum.

Vinum Rosmarinatum.

Vinum ex Roremarino concinnatum, nouum non est, nec in nostra Europa inuentum: de quo hũc in modum scribit Arnaldus Villanouanus, autoris cuiusdam anonymi verba referens. Cùm essem, inquit, in Babylonia, multis precibus & instanti efflagitatione accepi à quodam vetulo & docto medico Sarracenorum, virtutes Rorismarini, quas Rabi quidam pro summis habebat arcanis nemini publicandis. Inter alias vi-

Inuentio vini Rorismarinacei.

num proponebat, cuius compoſitio non degenerat à formulis aliorum vinorum medicatorum. Eius facultates planè ſunt admirandæ in omnibus frigidis ægritudinibus, præſertim capitis & neruorum. Languentem & deiectam appetentiã excitat, cor ſuo odore dilatat, ſpiritus omnes recreat, diſsipatos recolligit, cerebrum roborat, mẽbra laxa & fluida ſtabilit, ac tremulas corporis partes cõfirmat, tam potu, quàm fotu: dum facies eo eluitur, elegantem ac ſummè pulchram reddit, expolit & erugat. Si arteriæ brachiorum & temporum eo intingantur, & foueantur, illico vires cerebro & cordi communicant, & proinde auræ contagioſæ ac peſtilenti morbo valde occurrunt, partes illas principes aduerſus huiuſcemodi luem armãdo ac roborando. Vſum inſuper habet ſummum, ac facultates eximias, vt corpus reddat immune ab anthracibus, furunculis, ſcabie, & malignis puſtulis oĩbus, excremẽtitias ſuperfluitates, ac ſuperflua & muccoſa excrementa diſsipando, & internas corruptiones emendando. Pituitam incîdit, melancholiam diluit, ſanguinem emaculat, obſtructa reſerat, craſſa tenuat, lenta diſſecat, & ab omni corruptela corpus vindicat. Quandocunque os vino iſto colluitur, ſuauem & odoriferum conciliat halitum, dentes emendat, gingiuas robo-

Miræ facultates vini ex Rore marino.

rat, & si quod vitium illis inest, ad vnguem curat. Hulcera manantia & humida resiccat, putridísque febribus summè auxiliatur. Si quis à longa infirmitate reualescens, pane tosto, & huic vino intincto, necnon saccharato, ieiunus vtatur, collapsam appetentiam suscitabit, ac ventriculo summè commodabit. Phthisicos, hecticos, paralyticos, lethargicos, epilepticos, cardiacos, quartanarios, cœliacos, pulmonarios, podagricos, nauseabũdos & fluxionibus obnoxios quosuis, tam potu, quàm fotu, mirũ in modum adiuuat. Quod etiã præstare fertur vinum macerationis & decoctionis florũ eiusdem. Sed ex omnibus facultatibus, quas præstantissimas habet vinum istud, ea est, quòd theriaces vicarium vbique habetur, contra venenatos cibos & potiones, necnon venenata omnia, aut veneni naturam habẽtia. Quod postremum erit, mirandum in modum auxiliatur mulieribus, quæ mensium suppressione, & vteri affectibus laborant: facítque plurimùm ad conceptus, etiam si longo tempore desperati sint. Hæc partim ex Villanouano, partim ex multorũ experimentis & libris, bona fide hîc tibi communicare & impertire voluimus.

Reualescentes ex lõga infirmitate.

Vinũ Rosmarinatũ theriaces vicarium.

Vinum obstructiones aperiens, & melancholicos emendans.

Fit

Fit ex foliis & radicibus cichorij, scolopendræ, endiuiæ, & aliquot summitatibus absinthij. Quæ post longam macerationem in vino, & sufficientẽ decoctionem percolantur, & vinum aliud superfunditur, recoquitur, ac postremò per colatorium exceptum, priori miscetur, & in vase idoneo reseruatur. Si insignem amarorem, aut gustum aliquem ingratum præ se tulerit, emẽdabitur, quo dictum est modo in Fructibus medicatis. Valet tale vinum ad tollẽdas obstructiones hepatis, lienis, & viscerũ, amoliendósque affectus hinc natos: quales sunt icterus, nubilium pallidi colores, & similes. Si vncia vna, vel drachmæ decem epithymi & polypodij quercini, modicè contusorum, macerentur in selibra generosi vini albi, & leniter ferueãt, deinde percolentur & hauriantur, melancholicis opem miram adferẽt, si potio per aliquot dierum interualla repetatur. Compositio copiosa fieri poterit, & ad vsum reseruari.

Vinum ad omnes obstructiones.

Vinũ pro melãcholicis.

Vinum Euphragiatum ad oculos.

Mittitur Euphragia in mustum, & quibus dictum fuit modis conficitur vinum, cuius vsu oculi senum iuueniles fiunt. Nam impedimenta quibus visio deprauatur, aut imbecillior euadit, ab omni homine cuiuscunque fuerit ætatis, habitus & temperamenti aufert. Noui quẽdam

Impedimentorũ visus ablatio.

inquit Arnaldus, multo tẽpore nihil videntẽ, & hinc vitam miserè trahentem, qui intra annum præsidio huius vini, visionem sibi reparauit. Nam eo priuilegio dotata est planta vnde conficitur, vt vitiatis oculis præsentißimo sit remedio: adeò quòd si puluis eius cum vitello oui exhauriatur, rem miram in restauranda visione præstabit. Idem fiet si cum vino albo propinetur, cui præmacerata vel præbullita sint aliquot fœniculi grana. Cuius rei testes sunt multi adhuc superstites (inquit Arnaldus) & fide digni, qui facto experimento, literas etiam minusculas & subtiles legerunt, cùm antea, absque perspicillis & ocularibus, ne maiusculas quidem videre possent. Si id vini aqua fœniculi temperaueris, eius vires summè augebis.

Impedimentorũ visus ablatio.

Vinum Enulatum.

Vinum in quo per triduum macerata fuerit Enula campana, seu Helenium, mirabili effectu visum illustrabit, & pesti pugnabit, menses ac vrinas mouebit: inflationibus, torminibus, serpentium morsibus, & tußi ac pectoris vitiis etiamnum auxiliabitur.

Enula cãpana reddit pręcordia sana.

Vinum Saluiatum.

Quocunque fiat modo vinum è Saluia siue per decoctionem plantæ in vino, siue per suspensionem eiusdem in sacculo, mirabilis est vsus &

facultatis aduerſus gingiuarum vitia & relaxationes, dentium vacillantium dolores, neruorum & neruoſarum partium affectus, paralyſim, contractionem, conuulſionem, tremorem, & ſimiles. Nam neruos valde roborat, recreat, ac ſuſtinet, tã potu, quàm calente fotu, poſt longam & blandam frictionem. Nec quidquã eſt, vt tradit Arnaldus, eo præſidio certius ac melius. Prodeſt etiam aduerſus epilepſiam, quæ vitio ſtomachi, vel vteri, per partiũ ſympathiam & conſenſum excitatur. Reliqua tibi cõferenda erunt, cum his quæ de facultatibus Saluiæ ſcripſimus in Horto medico: quando medicata vina, eorum vires referũt, quibus remiſcentur, vt ex Dioſcoride antea adnotauimus.

Saluia in neruorum affectibus præſtãtiſſima.

Vinum Hyſſopites.

Hoc vinum cum glycyrrhiza dulcoratum, vel ſaccharo, propriè & peculiariter vinũ ſenum dici ſolet. Nam vim habet digerendi, incidendi, tenuandi, tergendi, aperiendi, attrahendi, & vrinas mouendi. Magno eſt auxilio in humida tuſſi, & epilepſia, maximè puerili. Humiditates ventriculi & vteri deſiccat, potu & fotu. Pulmonis brõchias, ab infarctu & obſtructione liberat: vias oẽs vocales à pituita expedit, hydropicos iuuat, & humiditate laxatas partes, fomẽtis calidis deſiccat, reficit ac roborat.

Vinum ſenum & pituitoſorũ.

Vinum Fœniculatum.

Conficitur hoc vinum ex semine fœniculi, valétque plurimùm aduersus oculorum caliginem, ventris flatus & tormina, hydropem, & cakexiam, seu malum corporis habitum, in pueris maximè. Quod se expertũ tradit Arnaldus. Præterea venenis ac cibis malarum qualitatum occurrit, & contra tusses, pulmonísque vitia summè opitulatur. Lac & genitale semen multiplicat, nauseam tollit, laterũ dolores sedat, colicos cruciatus demulcet, ventos internos dissipat, coctionem iuuat, obstructa aperit, & splenis, hepatis ac ventriculi labores finit. Si ex radicibus cõponatur id vinum, nephriticis & renum calculo vexatis medebitur, vrinas prolíciet, vesicæ commodabit, ac menstrua soluet.

Multę vtilitates ex vino fœniculato.

Vinum Eryngatum.

Fit, vt cætera vina, tam radice quàm tota planta. Stranguriam & vrinæ stillicidium statim soluit addito saccharo, & ad generationem mulieres cessantes excitat, imò etiam viros, semen augendo. Menses ac vrinas pellit, & tormina inflationésque discutit. Prodest etiam contra iecinoris vitia, venena, pestem, & alia à multis experta.

Vinũ conceptus adiuuans.

Vinum Anisatum,

Obstructiones internas liberat, flatus discu-

tit, ructus acidos componit, coctionem reparat, & coli excarnificationes emẽdat. Sed omnium maximè mulieribus prodest, quibus lac multiplicat, si comite optimo saccharo affatim diebus aliquot hauriatur. nam sic efficacissimum esse censetur. Renum dolores & vitia ex flatibus amolitur, ac arenulas ab iisdem clemẽter excludit: maximè si quis præsumpserit dianisum & diatragacanthen. Nam statim cruciatibus sedatis, à congestis arenulis emundantur renes, & vnà cum vrinis eluuntur.

Remediũ optimum aduersus renũ arenulas.

Vinum Rhodites, seu è Rosis.

Aestiuum dici potest vinum hoc, quòd per æstatem & calores corporibus summè conueniat. Fit ex rosis rubris exunguatis, desiccatis, & musto, vt dictum est, impositis ac tractatis. Idem multò citiùs, sed imbecillius, concinnabitur, si in vini amphoram tantùm rosaceæ aquæ immittatur, quantùm cuiusque gustus, & odoratus ferre poterit. Internos æstus refrigerat, cor et viscera roborat, facultates corporis vanescẽtes sustinet, membrorum laxitatem firmat, dissoluta resarcit, dißipata recolligit, diffluentes sudores continet, putredini resistit, & pestilenti auræ ac febri, præstantißimum est remedium. Biliosis & calidis naturis admodum est salubre, efficacitérque prodest contra lyenteriam, dysente-

Vinũ æstiuum.

Miræ facultates vini rosacei.

riam, retentricem imbecillam, vomitum, nauseam & syncopem, maximè si aqua pluuiali & chalybeata temperetur. Si eo frequenter os colluatur, præter quàm quòd dentes imbelles firmabit, & fluidas gingiuas roborabit, etiam halitus summam gratiam præstabit. Si facies eo lauetur cum succo limoniorum, indicibile decus, & admirandam venustatem illi cõparabit. Si guttula vna oculis instilletur, illorum aciem emendabit. Nam ratione vini detergebit ac mundabit, & rosarum causa, oculorum substãtiam roborabit, recolliget, ac firmabit.

Faciei decus & venustas.

Vinum Halicacabi, seu Alkekengi.

Hoc vinum fit ex Halicacabi acinis seu cerasiis, quando sub vindemiam in suis vesiculis flauescunt, & hinc maturitatem præ se ferunt. Compositio cadit in aliquem modorũ initio descriptorum. Si ad extemporaneam concinnationẽ vrgeret necessitas, hac incedes via. Aliquot ex dictis cerasiis in generosissimo vino albo conterentur, macerabuntur, vna & altera ebullitione feruebũt, percolabũtur, & addito sacchаro, vel tantillo cinnamomi, si opus erit, vinum haurietur. Valet contra dysuriam, vrinæ inuitã retentionẽ, ac difficilem eius expulsionem. Nam statim illam elicit, & quantumcunque suppressa fuerit, abundè fluere cogit: vnà è renibus are-

Extemporanea cõpositio vini Halicacabati.

Aduersus vrinæ vitia.

nulas adeò copiosas, & attritos calculos secum educens, vt manu excipi & facilè discerni possint. Hinc fit, vt assuetus, & domesticus illius vsus, nephriticos & calculosos multos à sæuissimis cruciatibus, ceu à quopiam immani tortore, quasi diuinitùs, me monitore & consultore, eripuerit. Sed vsum illius imperabam, circa nouilunia & paulò pòst, repurgato priùs corpore cum recenti caßia Rhabarbarata. Si inueteratus erit affectus, vt in senibus, longiore mora & vsu opus erit. Sed eam in rem mihi succurrit historia, ab Arnaldo Villanouano ad hunc descripta modum. Fuit tempore meo, Cardinalis quispiam, cui per totũ quatriduum adeò vrinæ supprimebatur, vt iam totus venter inferior, vtris modo, miserè turgeret: ex quo nihil promouentibus remediis, pro deplorato & conclamato habebatur, nisi quidam medicus Empiricus, velut ad machinas deus, opportunè illi adfuisset, & magno ac fœlici successu, vinum halicacabi propinasset: nam hinc vsqueadeò solutus fuit ei vesicæ sphincter, & ostiolum, vt concham vnã, inquit Arnaldus, iugiter effuso & reddito lotio, impleuerit. Quo solo experimento medicus ille, alioquin ignobilis & parùm eruditus, magnus ac diues euasit.

Remediũ prǽstãtisſimum pro nephriticis.

Pulcherrima historia.

Empiricorum fortunæ improuisæ.

Vinum Caryophyllatum.

Caryophylli sacculo, aut linteo raro inclusi, merguntur intra mustum: vel, quod satius est, suspenduntur. Vinum valebit cōtra asthma antiquum, & putrem senum tussim, syncopem & epilepsiam. Coctionem iuuabit, frigidum stomachum recreabit, & halitus suauitatem conciliabit. Verūenimuerò quia corpus summè calfacit, consultissimum fuerit, ei vel saccharum vel glycyrrhizam addere, aut aquam.

Senib⁹ vinum accōmodum.

Vinum Gramineum.

Cōponitur ex radicibus graminis probè mundatis & elotis. Lumbricos occidit, renes ab arenulis vindicat, vesicam lotio grauidam & impeditam exonerat, obstructiones hepatis aperit, necnon mesaraicarum, quæ ex cruditatibus fiūt. Dolores arthriticos placat, vacuata eorum materia pituitosa per vrinas. Nam radix graminea etiam inter diuretica recensetur. Si vinū id concinnare voles ex Polygono mare, seu centinodia, quam officinæ corrigiolam vocant, & linguam passeris, habebis præstantissimum auxilium, mihi sæpenumerò in quamplurimis fœlicissimè expertum ad vitia omnia renū & vesicæ: maximè contra arenulas, calculum, nephritim, dysuriam, & colicos ex his cruciatus.

Ad vrinæ impedimenta & labores.

Vinū optimū, & valde probatum.

Vinum Ebulatum, seu ex Ebulo vel Chamæacte.

Vinum hoc solutiuum est alui, & fit ex acinis ebuli maturis. Qui vindemiæ tempore parum calcati, in musto feruent, despumantur, per colatorium vimineũ transmittũtur, & vinum defæcatum vsui custoditur. Aliter, cũ musto, lento igni feruent, donec pars tertia absumpta fuerit: deinde spuma exclusa, nocte vna sub dio quiescunt: postridie, vt prius, percolantur. Sunt qui pro acinis radices vsurpent, &, quo dictum est modo, componant. Pituitam & bilem trahit, hydropi medetur, vuluarum claustra aperit, vlceribus tam internis quàm externis prodest, ac omnium maximè ischiadicis, podagricis, & lue Venerea infectis. Nam vi sua deiectoria, dolores eorum mirificè demulcet, vacuata & reuulsa materia, quæ ad fluxum parata erat, & iam iam fortaßis viam sibi fecerat. Sed stomacho nonnihil incommodat, ob id odoratis in vinum mißis recreandus, ac roborandus erit.

Compositio ebulati vini.

Vinũ aduers⁹ luem Venereã.

Vinum, fœtum in grauidis continens, & steriles ad concipiendum præparans.

Vinum flatus è corpore deturbans, & grauidas ne abortiant summè adiuuãs, fœtúmque, donec legitimum adfuerit pariendi tempus, illæsum ac vegetum custodiens, hanc habet compositionem. Accipe seminum apij, menthæ siccæ

& ammeos, singulorũ drachmas tres: masticis, caryophyllorũ, cardamomi, rosarum rubrarum, singulorum drachmam vnam: cinnamomi, corticum capparum, castorei, zedoariæ, ireos Illyricæ, singulorum scrupulos duos, sacchari albissimi & optimi libras duas. Fiat ex his omnibus vinum, quo solet modo componi aromatites, vulgò Hippocraticum nuncupatum. Vsus erit manè & serò, parua quantitate. Roborat vteri ligamẽta, vterumque ipsum exhilarat, & virtutem eius retentricem ad perferẽdum onus gestationis summè iuuat. Præterea, steriles, ob flatulentam vteri dispositionem, vel eius frigiditatem, humiditatem, aut lubricã naturam, quæ genitale semen sibi concreditum diffluere sinit, emẽdatis & reparatis huiusmodi vitiis, ad concipiendum, retinendum & generandum habiles reddit. Hactenus, maxima ex parte, Arnaldus Villanouanus, medicus & philosophus excellẽtissimus, quem pro nostra tenuitate, paulò tersiùs loqui fecimus quàm ferebant tempora, in quibus prauè, sic satis, scribebat, sed rectè & peritè medicinam faciebat, sat supérque persuasus, remediis, nõ verbis, morbos curari. Alia medicata vina ex quibuscunque plantis & rebus medicamentosis ac salubribus, iuxta præcedentes formulas componi poterunt, quorum fa-

Compositio prẽstãtissima vini.

Sterilitatis causæ, & cõceptus impedimenta.

cultates, miſcellaneorum illis immiſſorum facultatibus, conformes erunt.

VINVM GVAIACI ET EIVS LEGITIMA COMPOSITIO, ac vera exhibitio: cum exacta methodo curandæ luis Venereæ, ſeu ſcabiei Hiſpanicæ, aut morbi Neapolitani, ex Petro Andrea Matthiolo Senenſi.

CAVENDVM *eſt à quibuſdã impoſtoribus, qui cùm ſint earum ignari rerũ quæ ad medicæ facultatis contemplationem ſpectant, dum lignum Guaiaci, vel eius cortices ex vino decoquunt, cyclaminum, bryoniam, pityuſam, colocynthidem, & turpetum admiſcent, atque alios mille cacodæmones, qui eos de medio tollant. Quippe nulla habita temperamẽti, ægritudinis, temporum anni, ſexus, nec ætatis ratione, ſingulis diebus huiuſce decocti tepidi cyathum omnibus indifferenter potandum exhibent. Quo fit, vt ſi ſorte quadam vnum quandoque perſanent, decem poſtea iugulent, tãquam improbi carnifices. Verùm, vt quiſque horum manus euitare, atque effugere poſsit, operæpretiũ viſum eſt, vini Guaiaci cõficiendi rationẽ ſubiũgere, ac ſubinde hauriendi modum addere. Sumito igitur li-*

Error, & impoſtura quorũdam

Cōpoſitio vera & legitima vini Guaiaci.

gni Guaiaci præſtantiſsimi, limâ in ſcobem tenuiſsimam attriti, aut tornatili inſtrumento minutim conciſi, libras quatuor, corticum eiuſdem libras duas: cardui benedicti librā vnam & ſemis: adianti, aſpleni, florum vtriuſque bugloſſi, cuiuſque librā: caſsiæ odoratæ drachmas ſex: ſeminis aniſi ſeſcunciam, ſacchari libras quinque. Deinde coniiciantur omnia in cadum vinarium mundum aptæ capacitatis, deſuper affuſis vini albi quamoptimi & feruētis, libris centum & quinquaginta, mox diligenter vas operculetur, omniáq; ſic macerari triduo dimittantur. Poſt triduum verò linteo percolētur, aſſeruetúrque huiuſce macerationis vinum, in alio vaſe ad ægrotantium potum. Siquidem bibitur hoc tam in prandio quàm in cœna, ſecūdi Guaiaci decocti loco, non manè, neque veſperi, ſerapij vice, quemadmodum temerè multi facere conſueuerunt. Hoc idem vinū longè etiam melius, & maiore quantitate vindemiarum tempore, conſici poteſt, admixtis ligno, cortice, cæteríſque aliis, recentibus vuis albis in muſtum compreſsis, ibique tandiu dimiſsis, quouſque muſtum efferueſcere deſinat, & pellucidum, clarúmq; reddatur: verūtamen multiplicanda ſunt omnia, quæ conueniunt medicamenta, pro vuarum ratione.

Alia vini Guaiaci cōpoſitio vindemiæ tempore.

Præter huius vini potum cibis associandum, bis in die, manè scilicet & vesperi, tribus aut quatuor horis antea quàm sumatur cibus, ægrotãtibus exhibeo decocti ligni ex aqua, secũdum communem medicorum vsum senas, vncias, admixtis vnciis duabus liquoris, hoc modo parãdi. Sumito primũ adianti, lupi salictarij, fumariæ, aspleni, senæ, singulorum manipulos tres: radicum centaurij magni, glycyrrhizæ, filiculæ, vtriusque buglossi, singulorum vncias quatuor: seminis anisi, melanthij, florũ satiui & erratici buglossi, omnium santalorum, cassiæ, quã cinnamomum vocant, singulorũ drachmas quinque. Hæc ex aquæ libris viginti quatuor, decoquantur ad tertias, demum colentur. Sumito deinde præstantissimæ senæ, libras duas: coniicito in vas fictile oris angusti, demũ percolatũ decoctum feruens superimponito, ac inde obturato fictilis ore puluinari anserinis plumis farcto, ignique prius calefacto, fictile inuoluito, & loco calido collocato, ac ita per diem & noctẽ reponito. Postridie verò manibus sena premitur, mox dilutum percolatur: cui adiiciuntur diluti rosarum efficaciter aluum subducentis libræ sex, sacchari libræ octo: efferuescunt deinde simul subiecto igne quousque tertia pars vanescat. Quo facto additur electissimi Rhabarbari minutim cõcisi

Cõpositio liquoris præstãtissimi.

Senæ præparatio optima.

vncia, ac ita iterum feruent omnia, donec Zulapij modo consistat liquor. Postremò percolatur linteolo, & vase vitreo reconditur. At si ægrotantes multa pituita redundẽt, decocto præscripto, optimi turpeti vncia vtiliter addi potest.

Victus ratio pro dietariis Venereo morbo correptis.

Superest victus ratio, quæ ægro talis præscribenda est, scilicet vt tam in prãdio quàm in cœna edat panis ternas tantùm vncias, sitque is similaceus, ac probè in clibano coctus: item totidem carnis pullorum gallinaceorum, perdicum, attagenarum, turdorum ac auicularum, in syluis, vineis ac montibus victitantium, assatæ potius quàm elixæ: quin & vuæ passæ modicum. Bibat autem oportet præscripti vini æquam cum cibo mensuram. Quòd si quis purum id bibere nõ posset, diluatur aqua quæ ĩ phialis vitreis addita Guaiaci vnciola, breui tẽporis spatio efferbuerit.

Quo tempore instituenda dieta & curatio.

Tempus huic curationi aptißimum est Ver, Martio, Aprili & Maio mensibus. Quòd si hoc tempore fieri non posit, fiat mense Septembri in Autumno. Nã sicut æstiuis ardoribus, & exurente iam Sirio, non modò diuturna pharmaca, sed ne quidẽ breuia tolerãt hoĩes: ita nec brumali tẽpore, dum ingẽti frigore sæuit hyems. Interea ægris sine metu noxæ indulgere licet, modò cæli serenitas adsit, vt quãdoq; in proximis hortis, ac viridariis solatij causa, lento gradu deambulent.

Quippe quoniam huiuſmodi hortorum amœnitate, animus plurimùm leuari ſolet.

In hac etiam curandi ratione, quoſdam magis, alios minùs perſeuerare oportet, pro morbi neceſsitate, & ſalutis menſura. Hac ergo ratione vinum Guaiaci exhibitum, nõ modò medetur cuique acerrimo Hiſpanæ luis & Neapolitani morbi incommodo, ſed etiam diuturnis articulorum, capitis, neruorum, ventriculi, iecinoris, lieníſque morbis pituita genitis, mirificè ſuccurrit. Nec minùs etiam podagra laborantibus opem fert, modò diuturna admodum non fuerit ægritudo. Porrò in hoc etiam illud obſeruandum eſt, quòd ego Guaiaci vinum iis tantùm potandum exhibeo, quibus tantùm pituita redundet, vel ſaltem non exuperet bilis. Si quidem bilioſis ſecundum ac tertium ligni ex aqua decoctũ, vini loco ſemper cum cibis præbendũ cẽſui, vt cõmuniter ab aliis fieri ſolet. Hactenus Andreas Matthiolus Senenſis, medicus doctiſs. & diligentiſs. ſuis in Dioſcoridem Cõmentariis. Qui noſtro inſtituto colophonem imponet.

Quibus proſit vini Guaiaci exhibitio.

FINIS VINORVM MEDICATORVM per ANTONIVM MIZALDVM Monlucianum, Medicum, publicè omnium vtilitati propoſitorum.

1564.

COMPOSITIO PRAESTANTISSIMI VINI AC DILVTI è Sena, cum viribus & facultatibus ipsius Senæ.

OPVSCVLVM de factitiis & medicatis vinis, iam iam, vt vides, ad vmbilicos perduxeramus, suámque typographus impressoriam supellectilem & literarias machinulas colligere festinabat, cùm mihi in mentem venit vinum è Sena compositum, tantoperè à multis celebratum & cõmendatum: quod quo fato superiùs nobis exciderit, planè ignoro. Scribam itaq; paucis de eo, & facultatibus Senæ, ac diluto ex illa salubriter & efficaciter comparando: quando nullum hodie medicamentum purgans, omni ferè populo, frequẽtius habetur, ac familiariùs vsurpatur. Diximus paulò antè, vinum maximè amicum esse calori innato, ac summè accommodum corpori alendo, fouendísque & roborandis illius facultatibus, ac reparandis spiritibus collapsis, vel aliter affectis. Adhæc, medicamenta vino infusa, & macerata, suũ opus accelerare, ac multò præstãtiora euadere, etiam si tardæ & pigræ fuerint operationis. Ex quo rectè Abinzoar

Vinum è Sena in superioribus prætermissum.

Vini natura & priuilegium.

Pulcherrima & notatu digna.

medicus Arabs dixisse mihi videtur, nec cibũ, nec medicamentum, vino vnquam priuari debere: & Mesues eiusdẽ familiæ Doctor excellentiss. ingenium medici eò maximè aspirare debere, vt medicamentorum sapor in cibariorum gustum conuertatur. Nam tum natura sese explicat & liberè componit, vt quod offertur, hilariter ac iucundè amplectatur, sicuti initio medicatorum vinorum fusissimè exposuimus. Qui itaque vinum ex selecta Sena concinnare satagunt, næ illi præclarè sibi consulunt: cuius compositio latum, quod dicunt, vnguem, nõ differt à formulis antea descriptis. Si vindemiæ tempore conficies, optimè ac salubriter ages. Nam ita copiosum tibi, familiæ, & amicis, facilè comparabis. Cui si addideris aromatica, stomachica & cardiaca, necnon flatus dissipãtia, aut acria, non solùm purgatorias vires ei accelerabis, sed stomacho ac visceribus summè etiam cõmodabis: ob tormina quæ Sena excitare solet: licet id neget Manardus, ea potissimũ causa, quòd illam folia (quibus maximè vtimur) subamara et adstringentia habere dicat. Vt vt sit, torminosum medicamentum esse experimur, etiam in paratis corporibus, quidquid cum doctiss. Manardo scribat Andr. Matthiolus, medicus præstantiss. Ioannes Mesuæ hanc vini Senetici compositio-

Compositionem vini Senetici non differre ab aliis medicatis vinis.

Sena torminosa.

nem profert. Vino musteo albo, inquit, miscebat quidam vim magnam Senæ, post tres mẽses potandum dabat, sicque purgabat cerebrum, & sensoria instrumenta, gaudiúmque augebat. Sunt qui decocto Senæ cum prunis & spica, fœliciter purgent: sed modicam coctionem sustinet. Infunditur ab aureis tribus ad vnciam vnam. Clementer deturbat melancholiam & bilem vstam à cerebro, sensuum organis, pulmone, corde, hepate & liene. Proindéque morbis dictarũ partium, ab humore huiusmodi proficiscentibus succurrit, vt melancholicis febribus & antiquis: gaudium gignit, ablato humore sine causa externa tristante. Floridum corpus efficit, & viscerum obstructiones aperit. Venio ad eximiam illam & exactam præparationẽ diluti Senetici, aut, si mauis è Sena, quam Andreas Matthiolus medicus doctiss. hunc in modum præscribit. Sumuntur foliorum electissimæ Senæ drachmæ sex: zinziberis, aut cinnamomi contriti, drachma vna: florum buglossi drachmæ duæ: miscentúrque omnia, & fictili vitreato, aut stanneo vase angusti orificij excipiuntur, affusisque feruentis aquæ, vel seri caprini vnciis decem, vasis osculum adeò occluditur, vt nullus omnino spirandi pateat exitus. His peractis, puluinari plumis anserinis farcto,

Senę facultates præstãtissimæ.

Compositio diluti Senetici præstantissimi.

igníque calefacto vas inuoluitur, reponitúrque in arca vbi pernoctare sinitur. Sic enim conseruato calore, dilutum omnem facultatem in se recipit. Educet non solùm bilem vtramque, vt ex Mesuæ diximus, sed etiam pituitam, vt tradit Actuarius, & experientia probat, adhæc aquas & serosa excrementa. Mũdat cerebrum, cor, iecur, lienem, pulmonem, & omnes corporis sensus, confertque omnibus eorum incommodis: auget iuuentutem, senium tardat, & animi hilaritatem inducit. Cor roborat, maximè si commisceatur medicamentis, quæ illi sunt amica, vt violis, rosis, floribus vtriusque buglossi, & similibus. Præterea delirio, vt tradit Serapio, mirificè prodest, necnon amentiæ, resolutioni neruorum, phthiriasi, cephalalgiæ, scabiei, pustulis, pruritui & epilepsiæ. In vniuersum medicina est optima morbis omnibus diuturnis & melancholicis. Decoctum foliorum eius & chamæmeli, cerebrum & neruos lotione roborat, aciémque oculorum, & auditoriam facultatem plurimùm emendat. Sed prætereundum non est, quòd in morbo Hispanico, ex Manardi sententia, maximoperè pollet, putres materias ac pituitam, cõtra Auerrhois opinionem vacuando & expurgando. Sed in facultatibus Senæ versatum satis: quas hîc fusissimè persequi

Vires diluti Senetici.

Miræ facultates Senæ.

Morbus Hispanicus.

volui, vt, rogatus, nonnullis gratificarer, qui in illarum cognitione & aucupio summoperè laborabant ob frequentem eius vsum: quem nos etiam popularem esse non ignoramus, ac pueris, senibúsque & mulierculis omnibus admodum familiarem, ac penè domesticum: adeò vt non Sena, sed Sana hodie à multis nuncupetur. Fruere, bonis auibus, quisquis amas mentem tibi sanam in corpore sano. Sena à multis hodie Sana dicta.

LIBRI AB ANTONIO MIZALDO
Monluciano hactenus editi, & publicæ omnium vtilitati expositi.

PHAENOMENA, siue temporum signa. Lutetiæ excusa, apud Reginaldum Calderium, 1546.

Idem liber Gallicè conuersus, sub nomine, *Le miroir du temps*. Lutetiæ apud eundem, 1547.

Meteorologia, siue rerum aëriarum Commentariolus, &c. Lutetiæ apud eundem, & anno eodem.

Idem liber Gallicè conuersus, facto nomine, *Le miroir de l'air*. Lutetiæ apud eundem, 1548.

Cometographia, crinitarum stellarum naturam & portenta libris duobus pulcherrimis propones. Lutetiæ apud Christianum Vvechelum, 1549.

AEsculapij & Vraniæ medicum & astronomicum colloquium. Lugduni apud Ioannem Tornæsium, 1550.

Planetologia, astronomicè & medicè descripta. Lugduni apud Matthiam Bonhomme, 1551.

De Mundi sphæra, seu Cosmographia libri tres. Lutetiæ apud Gulielmum Cauellat, 1552.

Zodiacus, siue duodecim signorum cœli Hortulus. Lutetiæ apud Carolam Guillard, 1553.

Planetæ, seu Planetarum Collegium. Lutetiæ ibidem & anno eodem.

Asterismi, siue stellatarum cœli imaginũ Officina, cum Encomio docti Astronomi, ibidem & anno eodem.

Catalogi sympathiæ & antipathiæ rerum aliquot memorabilium. Lutetiæ apud Iacobum Keruer, 1554.

Ephemerides aëris perpetuæ, seu popularis & rustica tempestatum Astrologia. Lutetiæ apud eundem, & anno eodem.

Idem liber Gallicè conuersus, sub nomine, *Les Ephemerides de l'air, & Astrologie des rustiques,* apud eundem, & anno eodem.

Memorabilium naturæ arcanorum Syluula, Lutetiæ apud eundem, 1555.

Harmonia cœlestium corporum & humanorũ, astronomicè & medicè demõstrata, apud eundẽ, & anno eodẽ.

Ephemeris cœlestis anni 1555 præter vulgarem modum supputata & descripta, apud eundẽ, & anno eodem.

Ephemeris eadem Gallicè edita, apud eundem & anno eodem.

Vsus & explicatio Ephemeridum, anno eodem, & apud eundem.

Symbolum funebre in obitum Orontij Finæi, Regij mathematici, cum eiusdem vita & tumulo, apud AEgidium Gourbin, Lutetiæ 1555.

L'Explication, vsage & pratique des Ephemerides celestes, auecques tables à ce necessaires. Lutetiæ apud Iacobum Keruer, 1556.

Ephemeris anni 1556. apud eundem, anno eodem.

Eadem Ephemeris Gallicè edita, anno eodem, apud eundem.

Ephemeris anni 1557. Lutetiæ apud eundem, & anno eodem.

Eadem Gallicè reddita, anno eodem, apud eundem.

De arcanis naturæ libelli quatuor pulcherrimi. Lutetiæ, apud Iacobum Keruer, 1 5 5 8.

In cædem atrocissimam Ant. Minardi, in Senatu Parisiensi Præsidis inculpatissimi Nænia. Lutetiæ apud Federicum Morellum, 1 5 5 9.

Hortorum Secreta, cura, & auxilia, libris tribus vtilissimis proposita. Lutetiæ apud eundem, 1 5 6 0.

De hortensium arborum Insitione, apud eundem, & anno eodem.

Paraclesis super morte Francisci Oliuarij, Galliarum Cancellarij prudentissimi. Lutetiæ apud Bened. Preuotium, anno eodem.

Singuliers secrets & secours contre la peste, bien experimentez. Lutetiæ, apud Mathurinum Breuille, 1 5 6 2. Hodie apud Federicum Morellum.

Les louanges, antiquitez & excellences d'Astrologie. Lutetiæ, apud Thomam Richardum, 1 5 6 3.

Instruction fort populaire pour la cognoissance des Lunes, en tous temps. Lutetiæ, apud eundem, & anno eodem.

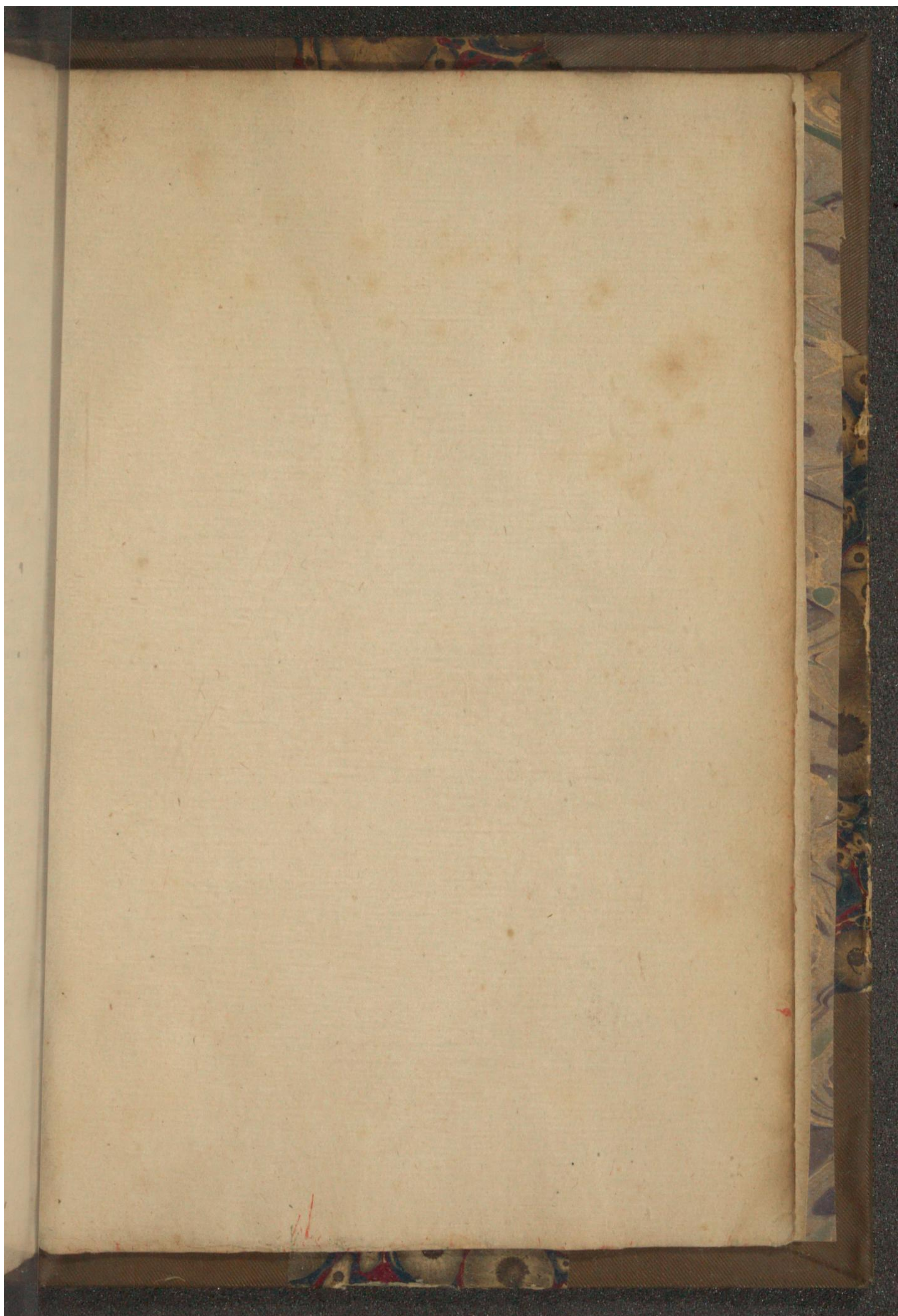
Alexikepus, seu auxiliaris & medicus Hortus. Lutetiæ, apud Federicum Morellum, 1 5 6 4.

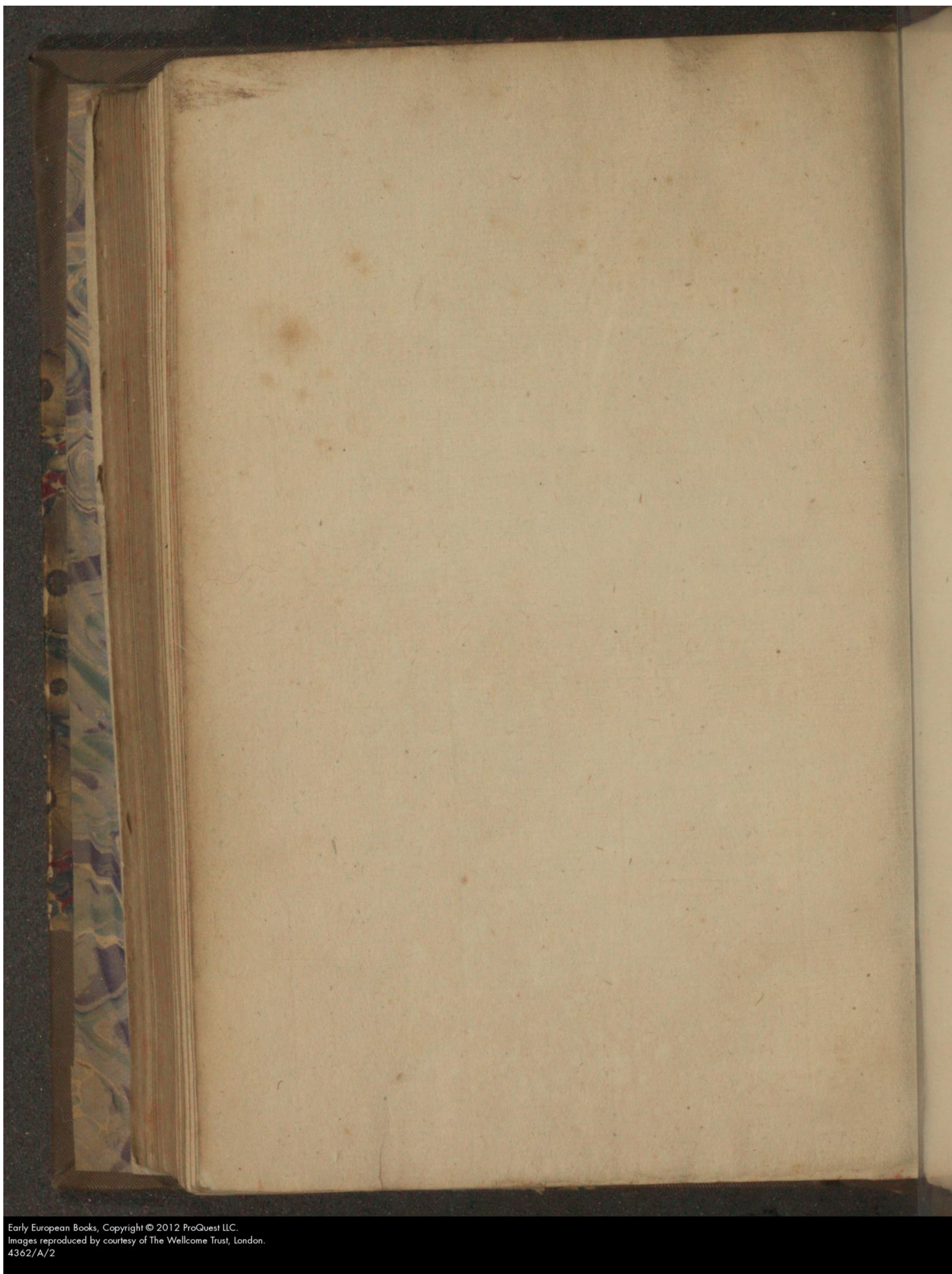
Methodus noua medicandorum fructuum, olerũ, radicum, plantarum, vuarum, & aliorum, quæ corpus blandè & absque noxa purgent. apud eundem, 1 5 6 4.

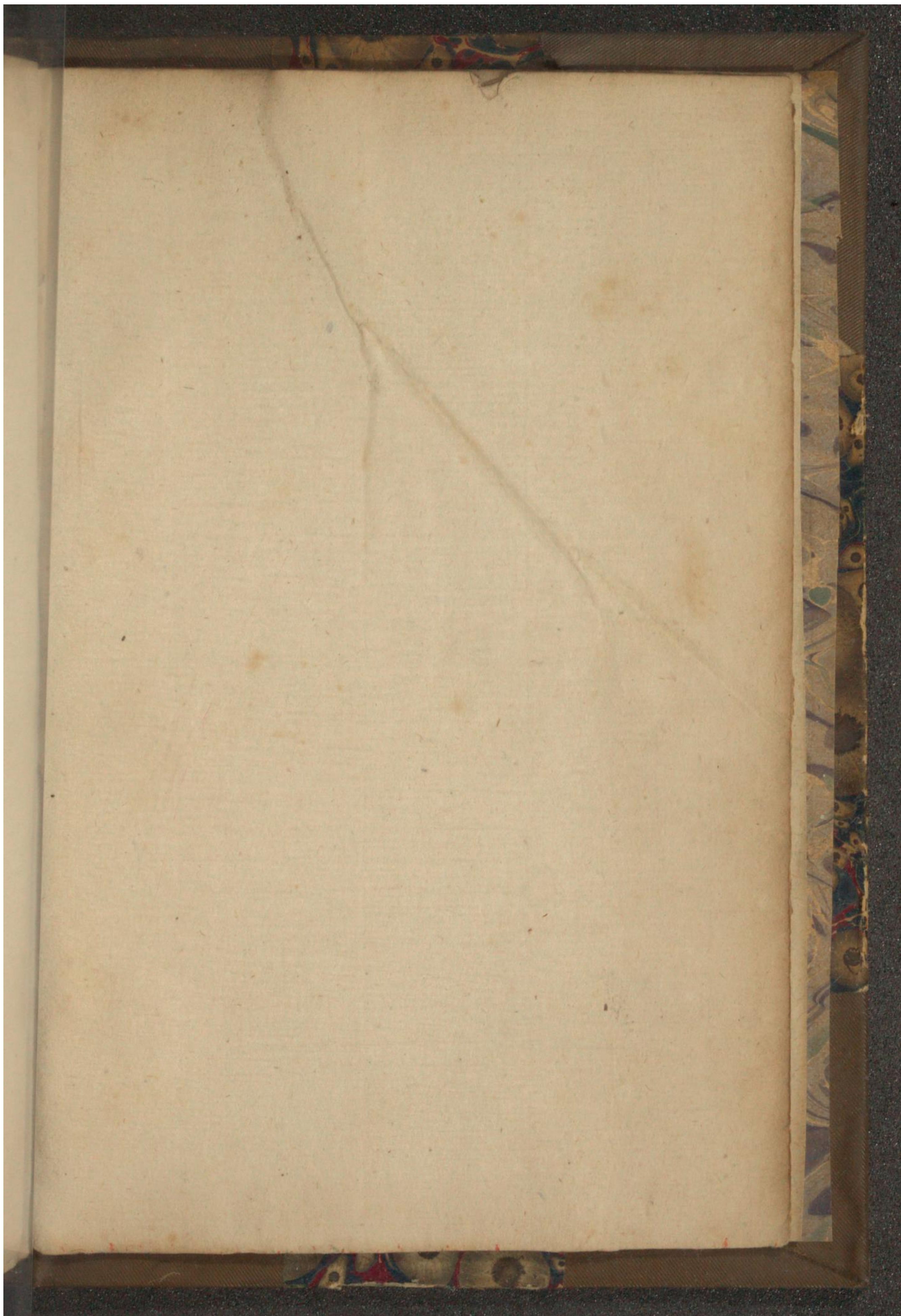
Diuersa artificia componendorum vinorum quę variis morbis clementer succurrant, cum multorum descriptione, & auxiliis. apud eundem, & anno eodem.

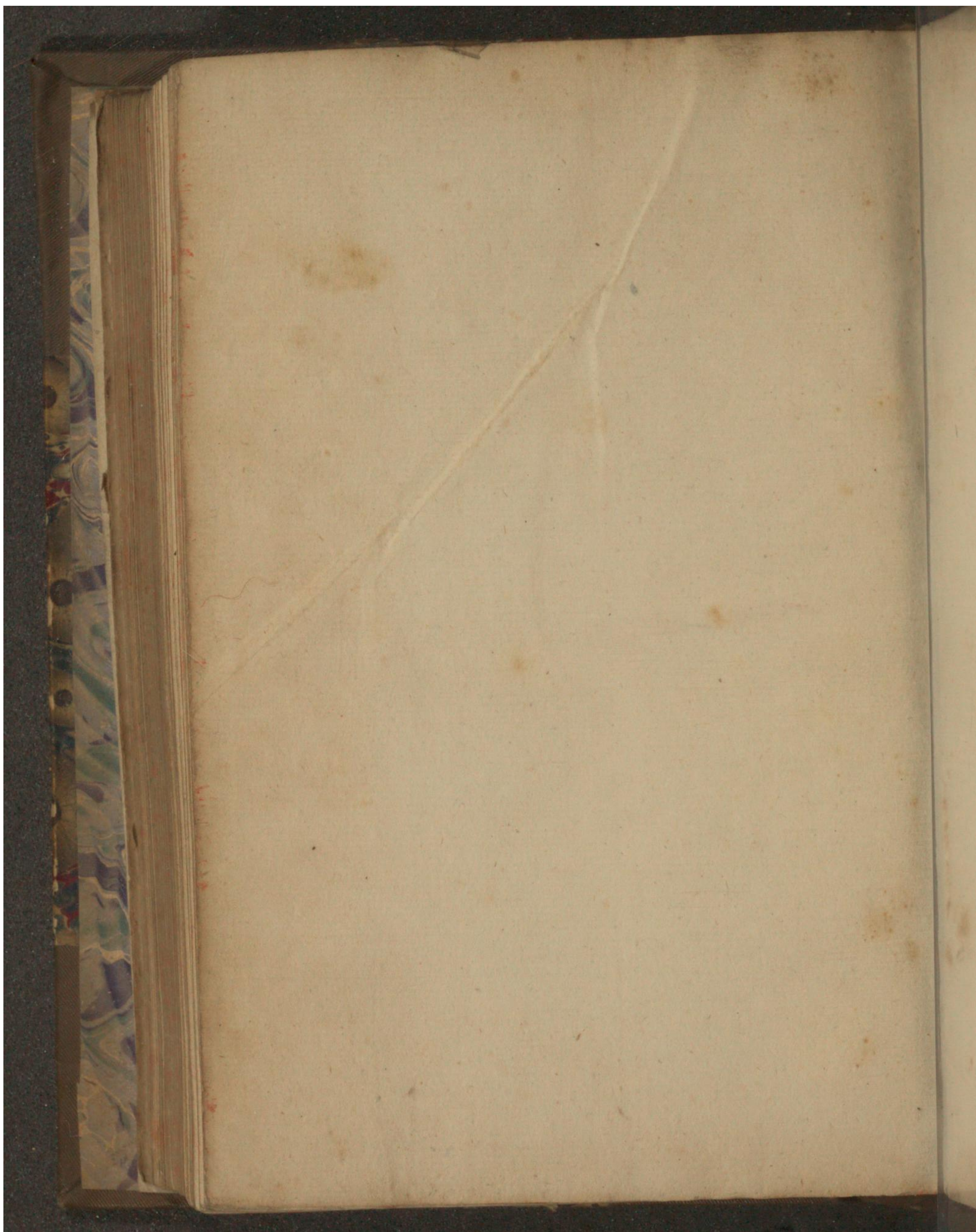
Auxiliaria medicamenta ex quadrupedibus, volucribus, & aquatilibus, tam domesticis, quàm villaticis, libris tribus pulcherrimis descripta, & propediem excudenda.

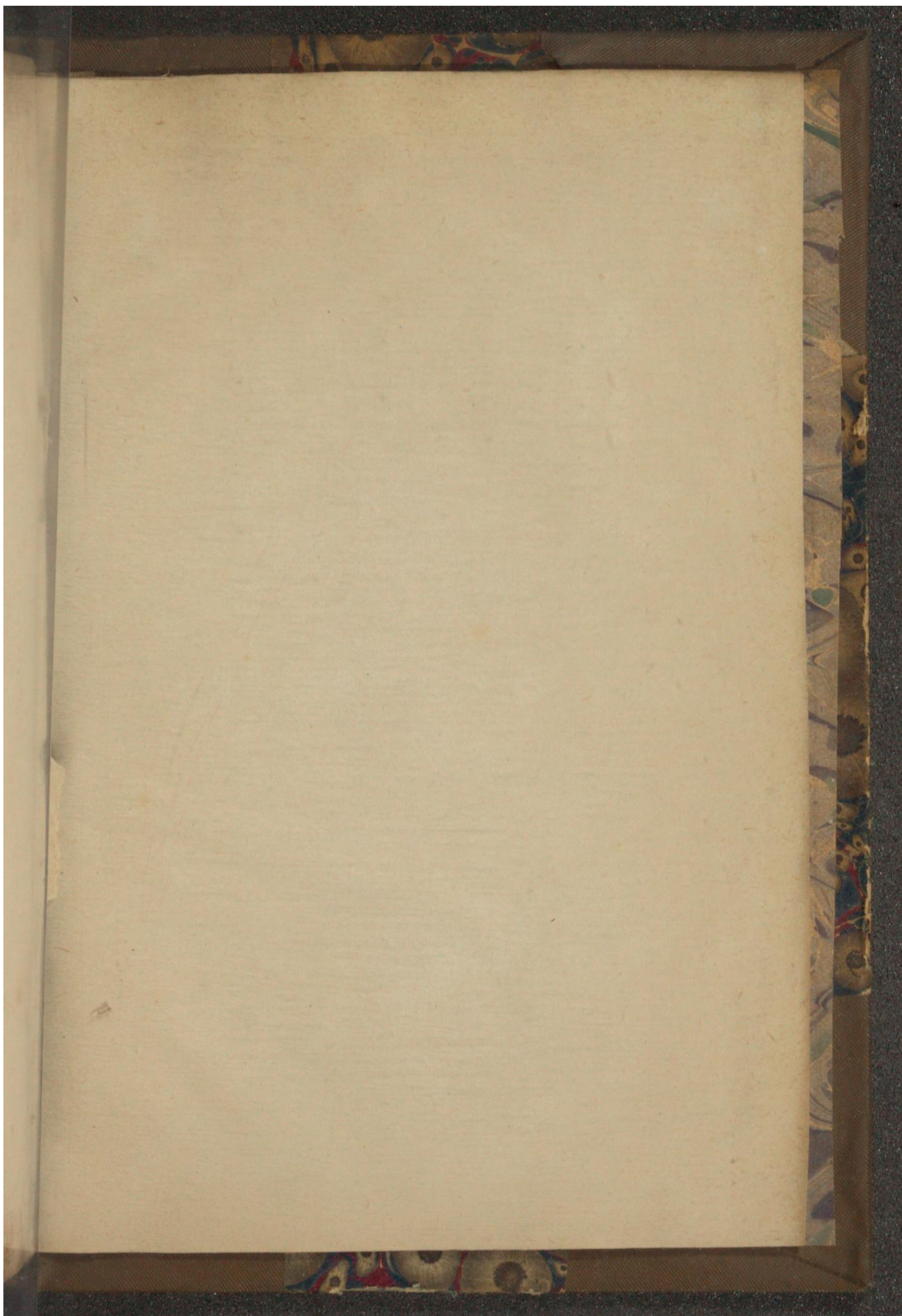
F I N I S.

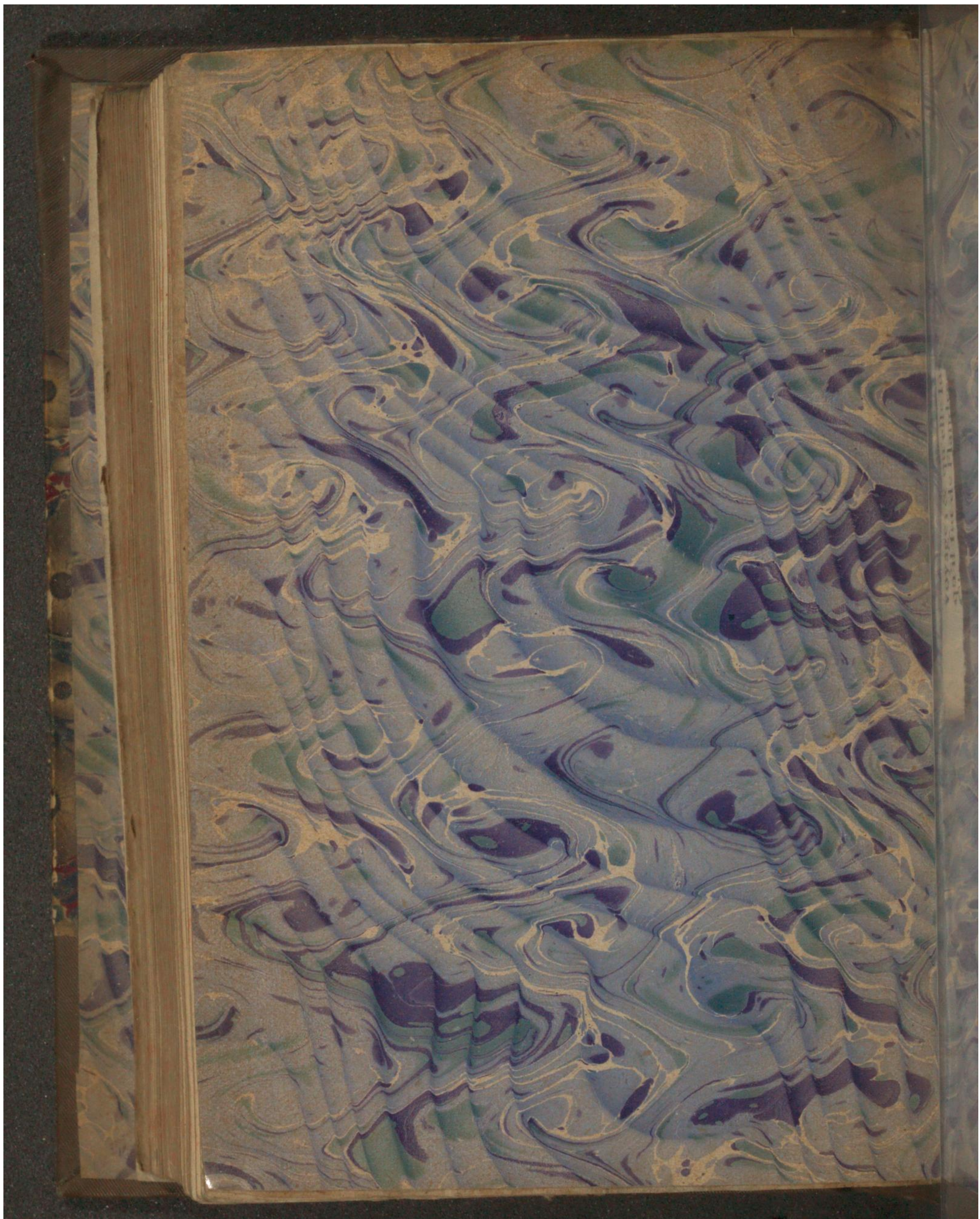

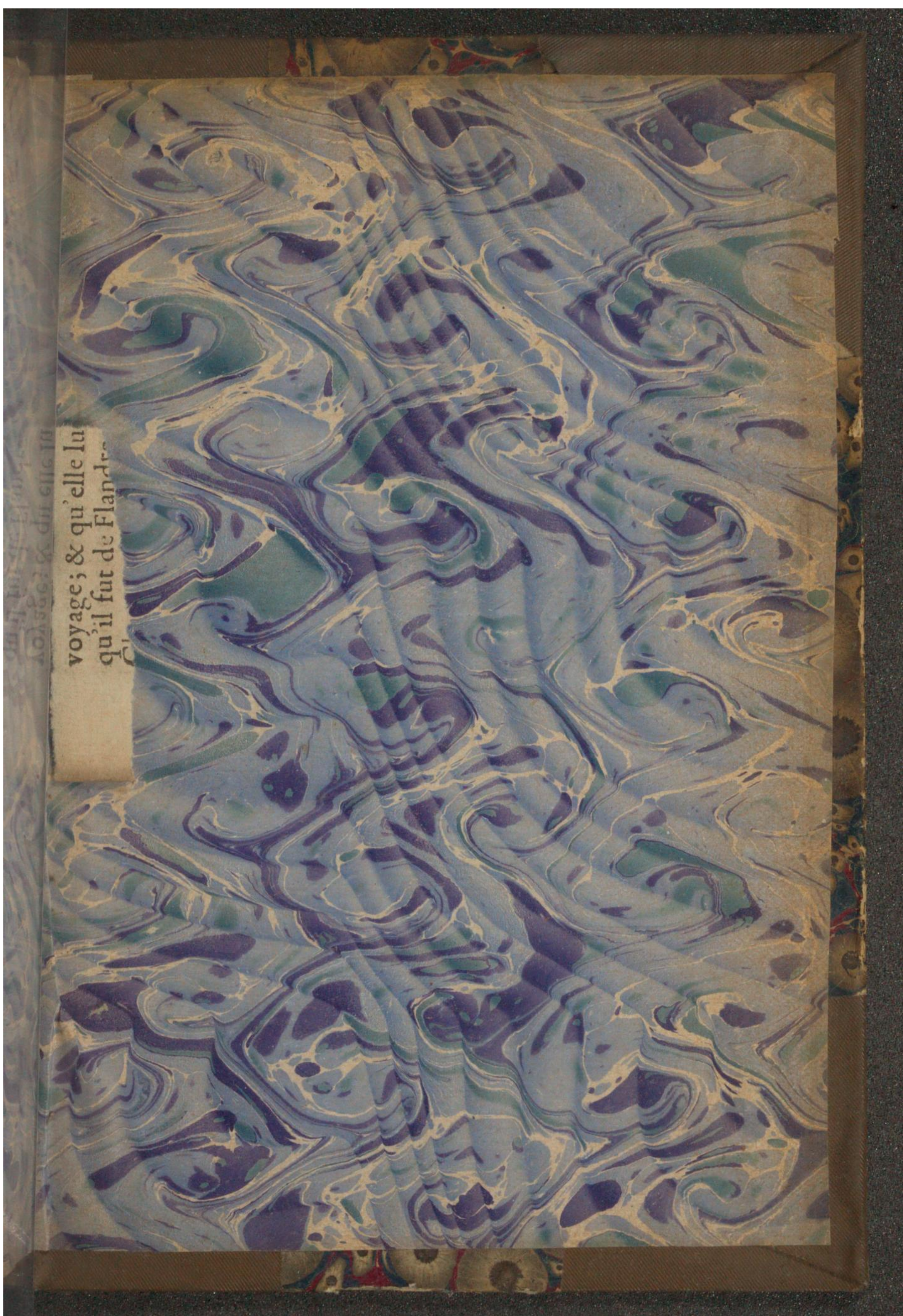

voyage; & qu'elle lu
qu'il fut de Flandr

